

Strategia Rozwoju
Gminy Borne Sulinowo
na lata 2020 – 2029

Borne Sulinowo

styczeń 2020

Spis treści

I.	Obszar i czas realizacji Strategii Rozwoju Gminy Borne Sulinowo	3
II.	Diagnoza sytuacji społeczno - gospodarczej Gminy Borne Sulinowo	5
	2.1. Położenie i uwarunkowania administracyjne.....	5
	2.2. Historia	8
	2.3. Infrastruktura i przestrzeń	10
	2.4. Kultura i dziedzictwo kulturowe	13
	2.5. Gospodarka.....	24
	2.6. Rynek pracy	25
	2.7. Demografia	27
	2.8. Edukacja i oświata.....	28
	2.9. Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	32
	2.10. Sport.....	34
	2.11. Analiza budżetu Gminy Borne Sulinowo	35
III.	Analiza SWOT	40
IV.	Konsultacje społeczne.....	47
V.	Założenia strategiczne / Wizja.....	48
	5.1. Wizja.....	48
	5.2. Cele strategiczne	48
	5.3 Cele operacyjne i działania	50
6	Główne źródła finansowania i harmonogram realizacji	59
7	System monitoringu i ewaluacji.....	59
8	Zgodność z dokumentami programowymi.....	61
	8.1. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.).....	61
	8.2. Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do 2030 roku.....	63
	Podsumowanie	64
	Załącznik nr 1 – Karta projektu	65
	Załącznik nr 2 – Programy zrealizowane przy udziale funduszy zewnętrznych pozyskane w latach 2016 - 2018	66
	Wykaz tabel, wykresów i rycin.....	81

I. Obszar i czas realizacji Strategii Rozwoju Gminy Borne Sulinowo

Wszelkie działania z zakresu planowania strategicznego na szczeblu lokalnym pozostają w świetle aktualnych regulacji prawnych w Polsce wciąż nieobowiązkowe. Z drugiej strony jednak powszechnie wiadomo, iż planowanie strategiczne jest w zarządzaniu gminy niezbędne. Sam fakt uświadomienia sobie tej potrzeby i podjęcia wysiłku oraz poniesienie kosztów związanych z tworzeniem strategii wskazuje na dojrzałość gminy w podejściu do zarządzania. Podobnie jak w przypadku podmiotów gospodarczych, tak i w gminie występują złożone procesy, inwestycje, planowanie finansowe oraz codzienne zarządzanie operacyjne. Przez analogię łatwo zauważyć, że aby szereg złożonych czynności, procesów i zadań nie pozostawał przypadkowy i chaotyczny, należy nadać im odpowiedni kierunek, cele i strukturę. W prostym ujęciu takie jest właśnie zadanie Strategii Rozwoju Gminy Borne Sulinowo na lata 2020 – 2029.

Strategia sporządzona została przez władze Gminy Borne Sulinowo wspólnie z jej mieszkańcami przy udziale zewnętrznych ekspertów z dziedziny planowania strategicznego, służących radą i wsparciem merytorycznym. Strategia opiera się na najnowszej metodologii i standardach wykorzystywanych w strategicznym planowaniu rozwoju jednostek samorządu terytorialnego popularyzowanych przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego w ramach projektu "Strategicznie dla Rozwoju". Zastosowanie tej metodologii zapewnia nie tylko aktualne podejście do analiz, planowania, wnioskowania i budowy dokumentu, ale też wprowadza najlepsze praktyki wykorzystywane aktualnie na świecie w tych dziedzinach.

Okres objęty planowaniem wynosi 10 lat. Obserwowana w ostatnich latach w gospodarce światowej i krajowej niespotykana wcześniej skala zmienności i ryzyka pozwala zakładać, że najbliższe 10 lat przyniesie istotne zmiany warunków działania samorządu terytorialnego. W warunkach gospodarki globalnej zmiany takie odczuwane będą w każdej jednostce, nawet stosunkowo niewielkiej. Ponadto zakończenie planowania na rok 2029 podyktowane jest zakresem czasowym dokumentów strategicznych wyższego rzędu, które mają duży wpływ na

działalność gmin w Polsce, m.in. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 czy Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030. Lata 2021 – 2027 to również czas kolejnej perspektywy budżetowej Unii Europejskiej „Europa zrównoważonego rozwoju”. Biorąc pod uwagę fakt, iż warunki prowadzenia działalności gmin (szczególnie pozyskiwania środków unijnych) ulegają istotnej zmianie w stosunku do okresu budżetowego 2014-2020, należy również zakładać istotne zmiany po roku 2020. Autorzy Strategii pragną, aby był to dokument faktycznie wykorzystywany, wbrew często spotykanym praktykom sporządzania takiegoż dokumentu dla celów pobocznych, luźno związanych z planowaniem długoterminowym. Aby zapewnić taką funkcję i żywotność przyjęte ramy czasowe muszą być realne.

Geograficzny zakres Strategii Rozwoju Gminy Borne Sulinowo na lata 2020 - 2029 obejmuje cały obszar w granicach administracyjnych Gminy Borne Sulinowo.

Dokument Strategii składa się z kilku głównych części: diagnozy sytuacji społeczno – gospodarczej gminy, analizy SWOT, założeń strategicznych wraz z planem finansowym oraz systemu monitoringu. Diagnoza sytuacji społeczno – gospodarczej jest owocem wielu analiz mikro i makro gospodarczych, społecznych i środowiskowych z wykorzystaniem danych zbieranych przez gminę, Główny Urząd Statystyczny oraz Eurostat. Wnioski wypływające z analiz pozwalają na identyfikację problemów oraz atutów gminy, które zostały skonkretyzowane w tzw. analizie SWOT (mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia). Pełny obraz potencjału i problemów gminy pozwolił na zarysowanie wizji gminy, czyli opisu pożądanego jej stanu w roku 2029. Aby wizja mogła stać się rzeczywistością ustalono hierarchię celów służących jej realizacji: trzy cele strategiczne oraz szereg przypisanych im celów operacyjnych. Uszczegółowieniem celów operacyjnych są natomiast działania (zwane w innych metodologiach zadaniami). Aby planowanie długoterminowe zakotwiczyć w realiach, należy regularnie badać postęp działań i wprowadzać korekty. Służy temu sprecyzowany w końcowej części dokumentu system monitoringu.

II. Diagnoza sytuacji społeczno - gospodarczej Gminy Borne Sulinowo

2.1. Położenie i uwarunkowania administracyjne

Gmina Borne Sulinowo jest gminą miejsko - wiejską położoną w województwie zachodniopomorskim, w powiecie szczecineckim, a siedzibą władz gminy jest miasto Borne Sulinowo położone nad jeziorem Pile. Gmina zajmuje powierzchnię 484 km², w tym na tereny lasów przypada 262 km² (56%), wód otwartych 34 km² (7%), a na użytki rolne 108 km² (23%), z czego ca 88 km² zajmują grunty orne, a ca 20 km² użytki zielone. W skład gminy wchodzi 41 miejscowości objętych 18 sołectwami. Gmina Borne Sulinowo graniczy z gminami: Barwice i Szczecinek (powiat szczecinecki), Czaplinek (powiat drawski), a w województwie wielkopolskim z gminami: Jastrowie i Okonek (powiat złotowski).

Ciemino	Kucharowo	Radacz
Dąbie	Liszkowo	Rakowo
Jeleń	Łączno	Silnowo
Juchowo	Łubowo	Starowice
Kiełpino	Nobliny	Śmiadowo
Krągi	Piława	Uniemino

Tabela 1. Sołectwa Gminy Borne Sulinowo

Województwo Zachodniopomorskie

Ryc. 1. Województwo zachodniopomorskie – źródło: <http://eregion.wzp.pl/obszary/gminy>

Ryc. 2. Powiat szczecinecki – źródło: <http://www.lgd.szczecinek.pl/>

Ryc. 3. Układ komunikacyjny Gminy Borne Sulinowo – źródło: www.bornesulinowo.pl

2.2. Historia

Historia Bornego Sulinowa jako miasta zaczyna się dopiero w latach 30tych XX wieku. Wcześniej w tym miejscu znajdowała się niewielka wioska Linde (Lipa), a na południe od niej wieś Gross Born.

W latach 1933 – 1938, na terenie tych wiosek, zbudowano od podstaw miasto Gross Born (Borne Sulinowo), czyli bazę wojskową będącą zapleczem poligonu, koszarami i miejscem lokalizacji Szkoły Artylerii Wehrmachtu. W dniu 19 sierpnia 1938 r., z udziałem najwyższych władz wojskowych III Rzeszy, dokonano oficjalnego otwarcia jednostki. Miasto zbudowano według obowiązującego wtedy w całej Rzeszy standardu. Unifikacja dotyczyła wszystkich militarnych miasteczek i znajdujących się tam poszczególnych budynków. Najbardziej zbliżone architektonicznie do Bornego Sulinowa miasta, to leżące w Niemczech Wunsdorf i Bergen Hohne. W dniu 22 sierpnia 1939 roku rozkaz wyjazdu do Gross Born (Bornego Sulinowa) otrzymał gen. Guderian. Tutaj miały miejsce ostatnie przygotowania do napaści na Polskę i kampanii wrześniowej.

W pobliżu Bornego Sulinowa działał od 9 listopada 1939 roku obóz dla jeńców szeregowych (Stalag), który istniał do 1 czerwca 1940 roku. W jego miejsce utworzono Oflag II D Gross Born, obóz dla oficerów. W obozie przebywali jeńcy francuscy (do połowy 1942 roku) i polscy. Przetrzymany był tu m. in. pisarz i dramaturg Leon Kruczkowski.

Na początku 1945 r. Armia Czerwona i 1 Armia Wojska Polskiego zbliżyły się do garnizonu Gross Born. W samym mieście nie było cięższych walk. Wspomina się tylko o wymianie ognia w rejonie spichlerzy i kompleksu magazynów (dzisiejsza ulica Towarowa). Wraz z zajęciem miasta przez Armię Czerwoną w lutym 1945 r., rozpoczął się nowy etap w dziejach Bornego Sulinowa, utworzono tutaj garnizon БОРНЕ СУЛИНОВО. Garnizon w Bornem Sulinowie był największym zgrupowaniem radzieckich wojsk lądowych w Polsce. Znajdowała się tu dywizja oraz dwa pułki zmechanizowane, pułk oraz batalion czołgów, pułk artylerii, dywizjon artylerii przeciwlotniczej, bataliony: saperów, zaopatrzenia, medyczny, rozpoznawczy, brygada rakiet operacyjno-taktycznych, skład materiałów pędnych i smarów. W sumie garnizon liczył ok. 25 tys. żołnierzy, którzy do dyspozycji mieli

poligon o pow. 18 tys. ha. Borne Sulinowo w tym czasie zostało utajnione, zniknęło z map oraz spisów miast administrowanych przez Polskę.

Po przełomie 1989 roku, w Polsce i Europie oraz po upadku ZSRR, rozpoczęły się pierwsze rozmowy w sprawie wycofywania wojsk rosyjskich z Polski. Oficjalną datą rozpoczęcia wycofywania wojsk radzieckich jest 8 kwietnia 1991 roku, kiedy to z Bornego Sulinowa wyjechała brygada rakiet operacyjno-taktycznych. Ostatni transport z garnizonu Борне Сулиново odjechał w dniu 21 października 1992 r. Ostatnim, rzeczywistym dowódcą Północnej Grupy Wojsk był gen. Wiktor Dubynin, jego zastępcą gen. Anatolij Łopata – późniejszy wiceminister obrony Ukrainy. Gen. Władimir Bułhakow był ostatnim dowódcą wojsk stacjonujących w Bornem Sulinowie – 6 Gwardyjskiej Witebsko-Nowogrodzkiej Dywizji Zmechanizowanej.

Po opuszczeniu miasta przez wojska rosyjskie, w celu zabezpieczenia miasta do czasu przejęcia przez administrację cywilną, miasto przejęło czterystu żołnierzy z 41 Pułku Zmechanizowanego Wojska Polskiego. W sobotę 5 czerwca 1993 roku, w samo południe, odbyło się uroczyste, oficjalne otwarcie miasta. Rozpoczął się nowy, po raz pierwszy cywilny etap w historii Bornego Sulinowa. W dniu 15 września 1993 roku Rada Ministrów RP nadaje miejscowości Borne Sulinowo status miasta. Zaczął się unikatowy w skali europejskiej proces zasiedlania i zagospodarowania objawionego nagle, pustego miasta i przyległego poligonu o powierzchni 18 tys. hektarów. (źródło: http://encyklopedia.szczecin.pl/wiki/Borne_Sulinowo).

2.3. Infrastruktura i przestrzeń

2.3.1. Drogi i komunikacja

Na terenie gminy funkcjonuje rozwinięta sieć dróg. Podstawowy układ drogowy gminy tworzą drogi: droga krajowa nr 20, która przecina w połowie teren gminy, droga wojewódzka nr 172 przebiegająca w północnej części gminy, drogi powiatowe i gminne. Długości dróg:

- gminne – 46 km dróg publicznych (systematycznie w miarę prowadzonych przebudów dróg wewnętrznych następuje przekwalifikowanie na drogi gminne publiczne),
- powiatowe – 125 km,
- wojewódzka – 3 km (droga nr 172),
- krajowa – 27 km (droga nr 20).

Ciągi piesze – chodniki znajdują się w miejscowościach: (droga krajowa - Jeleń, Łubowo), (drogi powiatowe – Borne Sulinowo, Krągi, Łubowo, Piława, Silnowo, Juchowo, Radacz, Liszkowo), (drogi gminne - Dąbie, Kiełpino, Radacz, Silnowo, Borne Sulinowo). Ciągi piesze wzdłuż dróg na terenie gminy są niewystarczające i wymagają rozbudowy.

Ścieżki rowerowe są usytuowane tylko w pasach dróg powiatowych w Bornem Sulinowie o długości 5,5 km (Aleja Niepodległości – 4 km, ul. Wojska Polskiego – 1,5 km).

System transportowy gminy tworzy układ transportu kolejowego i drogowego. Funkcjonuje system komunikacji kolejowej PKP – linia Szczecinek – Runowo Pomorskie, a stacje kolejowe zlokalizowane są w miejscowościach Silnowo i Łubowo. Na terenie Gminy Borne Sulinowo system komunikacji drogowej realizuje linia mikrobusowa oraz PKS.

2.3.2. Wodociągi i kanalizacja

Mieszkańcy na 99,83% obszaru gminy posiadają dostęp do sieci wodociągowej. Łączna długość sieci wodociągowej w 2019 roku to 157,76 km. Sieć wodociągowa dostarczyła 303,3 tys. m³ wody w 2018 r. poprzez 1556 przyłączy wodociągowych do budynków mieszkalnych. Ogólna liczba budynków mieszkalnych na terenie gminy wynosi 2540.

Łączna długość czynnej sieci kanalizacyjnej w 2019 roku to 142,5 km. Sieć kanalizacyjna w 2018 r. odprowadziła 248,5 tys. m³ ścieków. Na dzień analizy 94,33% mieszkańców gminy objętych jest systemem kanalizacyjnym. Miejscowości wymagające skanalizowania to: Kolonia Łubowo, Kolonia Łączno, Jeziorna, Starowice, Czochryń, Kądzielna, Obrąb, Kłósówko.

Wytworzone na terenie gminy ścieki zagospodarowane są w oczyszczalni zlokalizowanej w mieście Borne Sulinowo. Operatorem oczyszczalni jest Przedsiębiorstwo Wodociągów i kanalizacji Sp. z o. o. w Szczecinku.

2.3.3. Energetyka i gazownictwo

Cały obszar gminy podłączony jest do sieci energetycznej. Przez teren gminy przebiega linia wysokiego napięcia 110 kV na przebiegu Szczecinek – Silnowo – Złocieniec. W Silnowie zlokalizowany jest GPZ (Główny Punkt Zasilający) dla terenu Gminy Borne Sulinowo.

Oświetlenie dróg i innych terenów publicznych na dzień 01.01.2020r. realizowane jest za pomocą 1447 punktów świetlnych.

Większość głównych dróg w mieście i sołectwach jest wyposażona w oświetlenie, jednakże to oświetlenie nie spełnia aktualnie obowiązujących norm w zakresie doświetlenia dróg, jak również wymaga modernizacji w zakresie wymiany opraw na energooszczędne LED. Ponadto większość punktów świetlnych umieszczona jest na

słupach sieci energetycznej i w związku z tym ewentualna modernizacja wymaga w ich miejsce budowy nowych sieci oświetleniowych.

Gaz ziemny jest doprowadzony do miejscowości: Krągi i Borne Sulinowo, a w najbliższych latach planowana jest rozbudowa sieci do miejscowości: Jeleń, Ciemino, Łączno, Silnowo, Piława.

Na terenach wiejskich potrzeby grzewcze mieszkańców w większości pokrywane są z energii cieplnej opartej o piece ze stałymi paleniskami oraz w niewielkim zakresie gazem, energią elektryczną i ze źródeł odnawialnych. Na terenie miasta Borne Sulinowo potrzeby grzewcze w 90% pokrywa miejska sieć ciepłownicza - kotłownia opalana biomasą, a pozostałe 10% potrzeb pokrywane są z energii cieplnej opartej o piece ze stałymi paleniskami i gazem. Wszystkie budynki użyteczności publicznej na terenie miasta są podłączone do miejskiej sieci ciepłowniczej. Dalsza rozbudowa sieci ciepłowniczej ze względów ekonomicznych może dotyczyć tylko terenu miasta Borne Sulinowo. Szkoła Podstawowa w Juchowie wykorzystuje system ogrzewania opartego o działanie pomp ciepła i wentylację z odzyskiem ciepła. Szkoła Podstawowa w Łubowie jest wyposażona w kolektory słoneczne, które w części pokrywają zapotrzebowanie na ciepłą wodę. Hala Sportowa w Bornem Sulinowie posiada instalację fotowoltaiczną, jednak ze względu na zapotrzebowanie na energię elektryczną zachodzi konieczność jej rozbudowy. Świetlica wiejska w Piławie została wyposażona w instalację fotowoltaiczną mającą na celu zbilansowanie zużycia energii elektrycznej. Oświetlenie drogowe w przypadku 101 punktów wykorzystuje lampy hybrydowe (fotowoltaika + energia wiatrowa).

Energię ze źródeł odnawialnych pozyskuje się korzystając z kotłowni miejskiej opalanej biomasą, kotłowni indywidualnych opalanych biomasą oraz instalacji indywidualnych: fotowoltaicznych, kolektorów słonecznych, pomp ciepła i energii wiatrowej.

Planowane działania związane z pozyskaniem energii ze źródeł odnawialnych to przede wszystkim montaż instalacji fotowoltaicznych na budynkach użyteczności publicznej.

2.3.4. Gospodarka odpadami

Podmiotem odpowiadającym za gospodarkę odpadami jest Gmina Borne Sulinowo. Wykonawcą usług w zakresie odbioru odpadów jest Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych Sp. z o.o. z siedzibą w Bornem Sulinowie przy ul. Targowej 5. Umowy zawierane są na okres 12 miesięcy. Obecnie trwająca umowa została zawarta do dnia 30.04.2020 r.

Na terenie gminy nie zlokalizowano Regionalnej Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych. Odpady zbierane z terenu gminy zagospodarowywane są przez Międzygminne Przedsiębiorstwo Gospodarki Odpadami Sp. z o. o. w Wardyniu Górnym. Punkt Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych dla mieszkańców gminy znajduje się w Bornem Sulinowie przy ul. Wodociągowej.

2.4. Kultura i dziedzictwo kulturowe

2.4.1. Dziedzictwo kulturowe, historyczne i turystyka

Dziedzictwo kulturowe Bornego Sulinowa nierozzerwalnie pozostaje związane z dziedzictwem historycznym, będącym zapleczem dla rozwoju turystyki. Walory przyrodnicze gminy oraz ciekawa, często nadal nieodkryta historia wielu zakątków gminy przyciąga odwiedzających i turystów, dając mieszkańcom gminy powód do dumy z miejsca zamieszkania. Aby ułatwić zwiedzanie i uatrakcyjnić spacer po Bornem Sulinowie, utworzono „Ścieżkę turystyczno-spacerową”. Trasa o długości 13 km łączy cenne historycznie i przyrodniczo obiekty oraz miejsca na terenie miasta. Na 21 tablicach stojących przy każdym z punktów ścieżki, opisano w 3 wersjach językowych (polskiej, angielskiej i niemieckiej) historię danego obiektu oraz jego przeznaczenie w okresie, gdy na terenie miasta stacjonowały wojska niemieckie, a następnie radzieckie. Całość ilustrują historyczne fotografie. Informacje umieszczone na tablicach „Ścieżki turystyczno-spacerowej” pozwalają poznać dzieje miasta przez pryzmat historii jego kluczowych obiektów i miejsc. Umożliwiają także skonfrontowanie wyglądu ówczesnej bazy wojskowej z obrazem dzisiejszego Bornego Sulinowa.

Do najciekawszych i wartych odwiedzenia miejsc należy zaliczyć poniższe:

- **Urząd Miejski w Bornem Sulinowie**
Siedziba dowództwa garnizonu Gross Born w okresie stacjonowania wojsk niemieckich i sztabu garnizonu Борне-Сулиново w okresie pobytu wojsk radzieckich. Od 8 marca 1997 r. siedziba Urzędu Miejskiego.
- **Skwer przed Urzędem Miejskim w Bornem Sulinowie**
Dawny plac komendantury garnizonu Gross Born. Miejsce przeglądów kompanii i rozprowadzania wart.
- **Dom Partii (ПОЛИТОТДЕЛ)**
W okresie radzieckim mieściły się tu biura Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego i siedziba Naczelnika Komitetu Komsomołu.
- **Budynek Prokuratury Wojskowej**
W okresie radzieckim siedziba prokuratury wojskowej garnizonu Borne Sulinowo, Sądu Wojskowego i służb wywiadowczych KGB.
- **Dawna kantyna oficerska**
„Kommandantur Kantine” - stołówka dla oficerów niemieckich, później radzieckich, pełniących służbę w pobliskich budynkach administracji wojskowej.
- **Dawny szpital wojskowy**
Największy budynek w mieście o pow. ponad 12 tys. m². Szpital zbudowany dla potrzeb żołnierzy armii niemieckiej – Wehrmachtu. Od 1945 do 1992 r. szpital garnizonu radzieckiego Борне-Сулиново (Borne Sulinowo). Obecnie w budynku mieści się Dom Pomocy Społecznej, Centrum Rehabilitacji dla Osób Chorych na Stwardnienie Rozsiane i Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej.
- **Brama wjazdowa do Bornego Sulinowa od strony Łubowa**
W dawnej wartowni mieściło się biuro przepustek, a przy budynku punkt kontrolny dla pojazdów wojskowych i cywilnych zmierzających do Bornego Sulinowa z kierunku Łubowa.
- **Rampa kolejowa**
Miejsce pożegnania z Polską stacjonujących w naszym mieście żołnierzy 6. Witebsko-Nowogrodzkiej Gwardyjskiej Dywizji Zmechanizowanej Północnej Grupy Wojsk.

- **Magazyny przy ul. Towarowej**
Zaplecze logistyczne armii niemieckiej, później radzieckiej. Mieściły się tu 4 magazyny z pełnym podpiwniczeniem, wyposażone w szyby windowe i rampy rozładunkowe.
- **Dawna siedziba wojskowej straży pożarnej**
Obiekt powstał w 1935 r. w czasach niemieckich mieściły się w nim stajnie. Podczas pobytu armii radzieckiej większą część budynku zajmowała straż pożarna.
- **Lotnisko sportowe**
Lądowisko dla samolotów wojskowych. W okresie stacjonowania wojsk radzieckich teren był wykorzystywany jako lądowisko dla śmigłowców.
Osiedle bloków mieszkalnych typu „Leningrad” przy ul. Wojska Polskiego
- **„Leningrady”**
Budynki mieszkalne potocznie zwane „Leningradami” wybudowane przez wojska radzieckie w latach 80-tych ubiegłego wieku z tzw. „wielkiej płyty” wytwarzanej w leningradzkiej fabryce domów.
- **„Plac apelowy”**
Skwer (teren zielony) pomiędzy ulicami: Marii Konopnickiej i Fryderyka Chopina. Obszar między budynkami koszarowymi pełnił rolę placu apelowego, na którym odbywały się: apele, zbiórki, przeglądy i ćwiczenia musztry wojskowej żołnierzy stacjonujących w pobliskich koszarach.
- **Brama wjazdowa do Bornego Sulinowa od strony Szczecinka**
Budynek wartowni i biura przepustek tworzył bramę wjazdową do Bornego Sulinowa usytuowaną na skrzyżowaniu dzisiejszej Al. Niepodległości i ul. Wojska Polskiego. Obiekt został ostatecznie rozebrany w 1995 r.
- **Dom Żołnierza**
W okresie niemieckim obiekt pełnił funkcje dydaktyczno - szkoleniowe. w okresie radzieckim mieścił się tu klub żołnierski, a przed budynkiem stał pomnik Lenina.
- **Izba Muzealna i Ośrodek Edukacji Ekologicznej**
Budynek Kulturalno-Oświatowy przy 5 Liceum Ogólnokształcącym im. Bohaterów Oflagu II D w Bornem Sulinowie. Pierwotnie obiekt służył jako kantyna żołnierska (stołówka) dla żołnierzy Wehrmachtu. w okresie

powojennym wykorzystywany również jako Izba Pamięci (muzeum) oraz do celów kulturalnych i propagandowych. Obecnie w budynku mieści się sala konferencyjna, Izba Muzealna i Ośrodek Edukacji Ekologicznej.

– **Hala Sportowa z terenem rekreacyjnym**

Usytuowany pośrodku główny budynek Hali Sportowej został wybudowany w okresie radzieckim, jednak dwa boczne skrzydła to pozostałości dawnego kompleksu stajni i budynków warsztatowych. Budynek nabrał obecnego kształtu w 2005 r., po zakończeniu prac modernizacyjnych.

– **Kościół pw. św. Brata Alberta**

Budynek dzisiejszego kościoła tworzą: dawna niemiecka stołówka (kantyna) i dobudowany w późniejszym okresie budynek radzieckiego kina z płaskim dachem. Wewnątrz znajduje się sprowadzony w styczniu 2008 roku z Katedry Polowej Wojska Polskiego w Warszawie Tryptyk Matki Boskiej Jenieckiej. Ołtarz ten pochodzi z obozu jenieckiego Oflag IID Gross Born zlokalizowanego w pobliżu Kłomina.

– **Budynek aresztu wojskowego**

Areszt wojskowy z charakterystycznym spacerniakiem z czasów niemieckich. W okresie stacjonowania armii radzieckiej obiekt utrzymał swój specyficzny charakter i przeznaczenie.

– **Dom Oficera**

Obiekt pełniący funkcje reprezentacyjne. Miejsce lokalizacji kasyna oficerskiego i restauracji dla oficerów Wehrmachtu. W okresie radzieckim Garnizonowy Dom Oficera. Obiekt posiadał salę koncertową dla około 1.000 osób, w której świętowano najważniejsze uroczystości. Podczas pożaru 1 lutego 2010 r. spłonęła największa część budynku.

– **Ruiny Villi Heinza Guderiana**

Reprezentacyjna willa dla odwiedzających garnizon gości i wysokich rangą oficerów. Jeden z najpiękniejszych budynków na terenie dawnego poligonu Gross Born.

– **Villa gen. Dubynina**

W ostatniej fazie pobytu jednostek Armii Czerwonej w Polsce okresowa siedziba gen. Dubynina - dowódcy Północnej Grupy Wojsk.

- **Półwysep „Głowa Orła” i jezioro Pile**

Półwysep na jez. Pile swoim kształtem przypomina głowę orła. Jezioro Pile jest największym z 57 jezior położonych na terenie Gminy Borne Sulinowo. Jego powierzchnia wynosi 1.019 ha.

Walory przyrodnicze gminy stanowią bezsprzecznie najszerszy fundament do rozwoju turystyki, aktywnego wypoczynku i rekreacji. Do przyrodniczych pereł gminy należą poniższe wybrane z wielu innych:

- **Wrzosowiska Kłomińskie**

Największe w Polsce wrzosowiska położone na płd. od Bornego Sulinowa, na terenie dawnego poligonu. Na znajdującym się tam wzniesieniu zlokalizowano punkt widokowy, do którego prowadzi droga Borne Sulinowo – Kłomino (dopuszczalny ruch samochodowy). 26 listopada 2008 r. na terenie wrzosowisk utworzono florystyczny rezerwat przyrody „Diabelskie Pustacie” o pow. 932,53 ha.

- **Zalewy Nadarzyckie**

Zamknięty jazami akwen wodny na rz. Piławie. Dł. ok. 6 km, pow. 202,72 ha, linia brzegowa 19,8 km. Gł. od 2 do 8 m. Zalewy utrzymywane są w dzikim, naturalnym stanie. W okolicy znajdują się pozostałości po Wale Pomorskim, m.in. bunkier, który chronił jaz zamykający Zalewy Nadarzyckie.

- **Rzeka Piława**

Piława jest największą rzeką w Gminie Borne Sulinowo. Na naszym terenie znajduje się jej obszar źródłowy oraz górny bieg. Rzeka wypływa z jeziora Komorze i przepływa przez jeziora: Rakowo, Brody, Strzeszyn, Kocie (Małe i Duże), Pile, Długie i Zalewy Nadarzyckie. Płyne z północy na południe i jest największym dopływem Gwdy. Jej całkowita długość stanowi 79,9 km, w tym w Gminie Borne Sulinowo – 37,9 km. Przeciętny spadek koryta rzeki wynosi 0,4 %, a prędkość 8 m/s. Na Piławie znajdują się dwa jazy - pierwszy poniżej jeziora Długie, drugi zamyka akwen Zalewów Nadarzyckich. Obie tamy zostały zbudowane w latach trzydziestych XX wieku, a ich zadaniem było stworzenie naturalnych przeszkód na linii umocnień Wału Pomorskiego poprzez spowolnienie nurtu i podniesienie lustra wody.

Ze względu na wyjątkowe walory przyrodnicze i krajobrazowe, korytarz ekologiczny rzeki Piławy został objęty ochroną prawną poprzez wyznaczenie Obszaru Chronionego Krajobrazu „Dolina Rzeki Piławy”. Pokrywa się on z obszarem NATURA 2000.

Na terenie tym występują gatunki roślin zalecane do szczególnej ochrony przez Unię Europejską, a stanowiska lęgowe mają rzadkie i chronione gatunki ptaków takich jak: perkozek, bąk, łabędź niemy, gęgawa, krakwa, gągoł, cyraneczka, cyranka, czernica, nurogęś, błotniak stawowy, kokoszka wodna, kszczyk, żuraw, zimorodek, dzięcioł zielony, dzięcioł czarny, pliszka górską, brzęczka, trzciniak i remiz.

Rzeka Piława jest jednocześnie bardzo atrakcyjnym i popularnym szlakiem kajakowym.

Miłośnicy historii współczesnej mają możliwość spędzenia ciekawych chwil zwiedzając miejsca związane z wydarzeniami II wojny światowej i pobytom wojsk radzieckich. Rosnące zainteresowanie turystyką historyczną jest szansą rozwojową dla gminy, a poniższe wybrane miejsca stanowią silne punkty na mapie turystycznej – historycznej gminy.

– **Kłomino**

Miasteczko Westwalenhof, bliźniaczo podobne i zbudowane w tym samym czasie co Borne Sulinowo, wchodziło w skład niemieckiego kompleksu wojskowego Gross Born. Położone 12 km w linii prostej od Bornego Sulinowa, na południowym skraju dawnego poligonu. W czasach radzieckich nosiło nazwę Gródek. Obecnie Kłomino jest zasiedlone w minimalnym stopniu. Większa część budynków została rozebrana.

– **Wał Pomorski**

Linia niemieckich fortyfikacji granicznych Pozycji Pomorskiej (Die Pommernstellung) zwanej Wałem Pomorskim. Przecina teren gminy z północy na południe i biegnie od jez. Ciemino po Zalewy Nadarzyckie.

– **Tama na rzece Piławie**

Forteczny jaz piętrzący zbudowany między 1935-36 na rz. Piławie. Pozycja Wału Pomorskiego. Jaz służący do podnoszenia poziomu rz. Piławy i utrzymywania jej walorów obronnych, jako przeszkody dla ludzi i pojazdów

na odcinku ponad 2 km (od wypływu rzeki z jez. Długiego). Obiekt związany z historią walk Wojska Polskiego i Armii Czerwonej o przełamanie Wału Pomorskiego w 1945 r.

– **Cmentarz Wojenny z czasów II wojny światowej**

Liczba pochowanych na cmentarzu osób nie jest znana. W wyniku sondażowych prac ekshumacyjnych przeprowadzonych w 1971 r. ustalono, że pogrzebano tu jeńców radzieckich z obozów w Czarnem i Barkniewie. Nie można wykluczyć, że w pobliżu obecnego cmentarza znajdują się inne miejsca pochówku jeńców wojennych, którzy zostali rozstrzelani.

– **Cmentarz wojskowo-cywilny garnizonu Борне-Сулиново (Borne Sulinowo)**

Od czasu powstania, tj. 1945 r., do wyjazdu wojsk rosyjskich w 1992 r., cmentarz wojskowo-cywilny garnizonu Борне-Сулиново przeznaczony dla żołnierzy radzieckich, członków ich rodzin i pracowników cywilnych. Większość grobów pochodzi z lat 1945 - 67. Wśród 344 mogił znajduje się 146 grobów z podpisem Неизвестный (nieznany). Głównym akcentem cmentarza jest pomnik Iwana Paddubnego - dłoń z celującą w niebo "pepeszą".

– **Oflag II D Gross Born**

Zbudowany w pobliżu Kłomina, na wzgórzu zwanym Psią Górką, na bazie drewnianych baraków wykorzystywanych pierwotnie przez oddziały Służby Pracy i robotników, którzy budowali infrastrukturę poligonu Gross Born. 26.08.1939 r. utworzono obóz przejściowy Dulag II E, który 09.11.1939 r. przekształcono w Stalag II E (obóz dla żołnierzy szeregowych i podoficerów). 01.06.1940 r. w miejsce Stalagu powstał Oflag II D Gross Born (obóz jeniecki dla oficerów). Od 01.06.1940 r. do 15.05.1942 r. w obozie przebywali oficerowie francuscy. Od 15.05.1942 r. w Oflagu II D umieszczano polskich oficerów. Jesienią 1944 r. do obozu przywieziono ok. 1.000 wziętych do niewoli Powstańców Warszawskich. w styczniu 1945 r. ewakuowano jeńców, którzy udali się w pieszy marsz o dł. ok. 700 km do m. Sandbostel. w obozie pozostała liczna grupa niezdolnych do marszu oficerów i żołnierzy, których na początku lutego 1945 r. wyzwolili żołnierze II Armii Wojska Polskiego. w Oflagu II D przebywał m.in. Leon Kruczkowski, który pod wpływem

osobistych przeżyć związanych z pobytem w obozie napisał książkę „Pierwszy dzień wolności”.

– **Strzelnica k. Kłomina**

Dawna strzelnica wojskowa znajduje się ok. 1 km na północ od miejscowości Kłomino i ok. 200 m od drogi wiodącej z Kłomina do dawnej wsi Stare Borne i dzisiejszego Bornego Sulinowa.

Strzelnica zbudowana została w latach trzydziestych XX w. na potrzeby niemieckiej armii – Wehrmachtu. Jej rozmiary świadczą o wielkości dawnej jednostki wojskowej Westwalenhof (Kłomino). Obiekt składa się z dwóch zasadniczych części – torów strzelniczych. Najbardziej efektowną pozostałość stanowi 9 potężnych ścian (kulochwytów) o wysokości ok. 10 m, rozmieszczonych na odcinku 180 metrów.

2.4.2. Upowszechnianie kultury

Krzewieniem kultury w gminie zajmują się dwie samorządowe instytucje kultury o nazwie Centrum Kultury i Rekreacji w Bornem Sulinowie (CKiR) oraz Miejska Biblioteka Publiczna w Bornem Sulinowie (MBP) wraz z filiami w Radaczu, Łubowie i Silnowie. CKiR podlegają świetlice wiejskie zlokalizowane w następujących miejscowościach:

- Świetlica w Radaczu – zaplanowano do remontu i modernizacji,
- Świetlica w Piławie,
- Świetlica w Krągach,
- Świetlica w Śmiadowie,
- Świetlica w Liskowie,
- Świetlica w Rakowie,
- Świetlica w Noblinach,
- Świetlica w Dąbiu – zaplanowano do remontu i modernizacji,
- Świetlica w Juchowie,
- Świetlica w Łubowie,
- Świetlica w Jeleniu – zaplanowano do budowy.

Przy Centrum Kultury i Rekreacji działają zespoły folklorystyczne:

- zespół śpiewaczy „Borneńskie Wrzosi” – Borne Sulinowo,
- zespół śpiewaczy „Jarzębiny” - Jeleń gm. Borne Sulinowo,
- zespół śpiewaczy „Stokrotki” – Juchowo gm. Borne Sulinowo.

Przy MBP działają zespoły śpiewacze: „Borneńskie Podlotki”, „Kapela Borneńska”, „Spocznij”, „Caro”, a także: Klub brydżysty, Klub Literacki „Pod piórem”, „Klub kolekcjonerów”, Koło PZW. MBP to również siedziba wielu stowarzyszeń działających na terenie gminy.

CKiR wspiera działania nieformalnej grupy pn. „Babski Klub Optymistek 40+” (Borne Sulinowo) z zakresu: zdrowego stylu życia, zdrowego odżywiania się, rozwijania własnych zainteresowań i talentów oraz rozwoju i integracji społeczności lokalnej.

W ramach CKiR działają m.in.:

- klub szachisty,
- koło plastyczne „Kreatywka”,
- szkołka tenisa ziemnego dla dzieci i młodzieży.

Ponadto na hali sportowo-widowiskowej CKiR zajęcia dla dzieci i młodzieży prowadzą:

- Klub Sportowy „Pionier 95”,
- Uczniowski Ludowy Klub Sportowy Taekwondo,
- Akrobatyczny Ludowy Klub Sportowy.

Z sali rehabilitacyjnej korzysta na rzecz dzieci niepełnosprawnych Stowarzyszenie „Promyk nadziei” z Bornego Sulinowa.

Głównymi imprezami kulturalnymi na terenie gminy związanymi z tradycjami regionu są:

- Międzynarodowy Zlot Pojazdów Militarnych,
- Targi Chleba i Miodu,

- Przegląd Zespołów Śpiewaczych i Kapel „Wiosenny Piknik Folk” w Jeleniu,
- Ogólnopolski Plener Artystyczny OSTP,
- Międzynarodowy Plener Stacji Kultura,
- Happening Pierwszomajowy,
- Orszak Trzech Króli,
- Koncert Walentynkowy,
- Koncert Jesienny,
- Noc świętojańska,
- Święto Dyni w Radaczu.

Gmina Borne Sulinowo jest miejscem działalności licznych stowarzyszeń, które swoimi przedsięwzięciami wzbogacają ofertę kulturalną kierowaną nie tylko do swoich członków i członkiń. Poniżej wymieniono aktywnie funkcjonujące stowarzyszenia na terenie gminy:

- Stowarzyszenie Miłośników Militarnej Historii Bornego Sulinowa,
- Lokalna Organizacja Turystyczna,
- Stowarzyszenie Trzeźwościowe Klub Abstynenta „Pierwszy Krok”,
- Stowarzyszenie dla dzieci i młodzieży ze środowisk lokalnych „Pomost”,
- Ogólnopolskie Stowarzyszenie Tworzących Przyjaciół,
- Stowarzyszenie „Wyprzedzić Czas”,
- Stowarzyszenie „SILNOWO 2020”,
- Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Łubowo,
- Stowarzyszenie Miłośników Miejscowości Radacz,
- Stowarzyszenie Kulturalne „FOLKLOR”,
- Fundacja Działająca na Rzecz Lokalnego Środowiska „Po Uśmiech”,
- Lokalna Organizacja Turystyczna,
- Stowarzyszenie „STACJA KULTURA”,
- Stowarzyszenie „Borneńskie Wrzosa”,
- Stowarzyszenie Be Happy,
- Stowarzyszenie Przyjaciół Zespołu Szkół Oflagu II D.

Ochotnicze Straże Pożarne mają tradycyjnie duży udział w integracji lokalnych społeczności i są istotnymi partnerami we współpracy z samorządem. Na terenie gminy funkcjonują poniższe jednostki OSP:

- Ochotnicza Straż Pożarna Miasta Bornego Sulinowa,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Łubowie,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Juchowie.

Cenne inicjatywy społeczne mające wpływ na jakość życia mieszkańców gminy to m.in. grupy nieformalne jak np. Klub Aktywnego Seniora przy MGOPS czy Centrum Wolontariatu przy MGOPS.

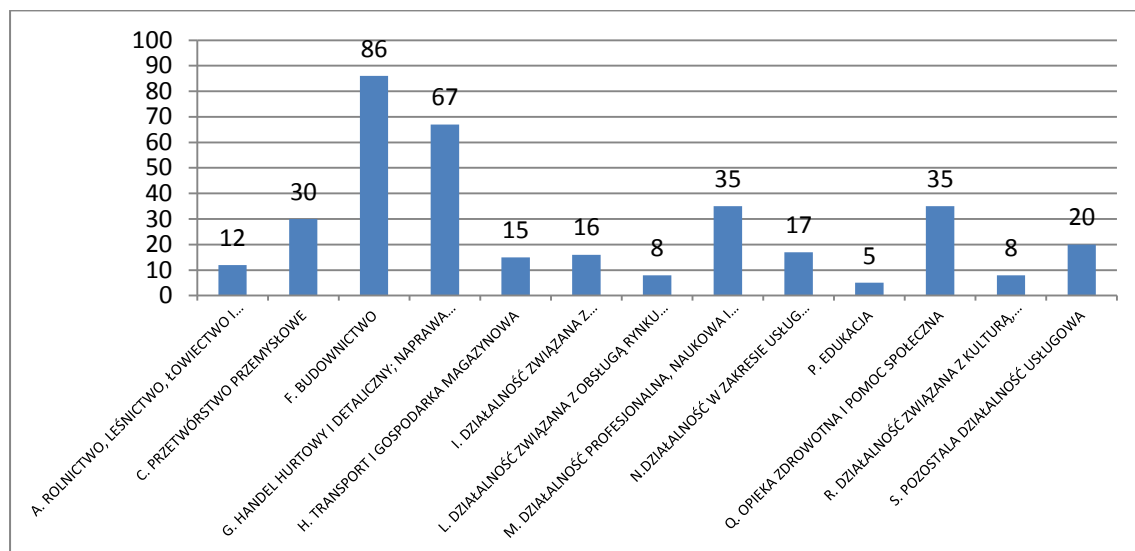
Borne Sulinowo to miasto, które zamieszkuje duża populacja starszych ludzi. Wielu z nich opuściło duże aglomerację miejskie, aby czas na emeryturze spokojnie spędzić z dala od zgiełku i ruchliwych ulic, w otoczeniu przyrody, w miejscu w którym trudno o anonimowość, ale za to łatwo o bliskie, sąsiedzkie przyjaźnie. Ewentualnym jest to, że ludzie, którzy z założenia powinni odpoczywać w zaciszu swoich domów, w Bornem Sulinowie są najbardziej aktywną grupą społeczną. Bardzo często oferta różnych podmiotów, np. Miejskiej Biblioteki Publicznej, Centrum Kultury i Rekreacji, Budynku Kulturalno Oświatowego, dopasowana jest właśnie do potrzeb emerytów. W większości przypadków repertuar muzyczny, rodzaje warsztatów, nawet imprezy sportowe są dostosowane są do ludzi będących w wieku senioralnym. Bardzo istotne jest to, że nie jest to społeczność biernie oczekująca na zagospodarowanie czasu wolnego przez ludzi czynnych zawodowo, pracujących w różnego rodzaju instytucjach. W Gminie Borne Sulinowo to właśnie emeryci wiodą prym w organizacjach pozarządowych. Bardzo aktywną grupę stanowią członkowie organizacji takich jak: Koło Terenowe Polskiego Związku Emerytów w Bornem Sulinowie, Koło Terenowe Polskiego Związku Emerytów w Łubowie, Stowarzyszenie „Wyprzedzić Czas”, Uniwersytet Trzeciego Wieku w Bornem Sulinowie. W gminie, którą zamieszkuje niespełna 10 tys. osób funkcjonują 37 zespołów, których członkami są seniorzy.

Osoby w wieku powyżej 60. roku życia, wykluczone społecznie, samotne, niepełnosprawne potrzebujące wsparcia edukacyjnego, kulturalnego mogą skorzystać z oferty Klubu „Senior +”. Klub swoją działalność rozpoczął na początku

2019 r. Tutaj, pod okiem koordynatora, kilkunastu seniorów uczestniczy w zajęciach manualnych, kulinarnych, w grach i zabawach umysłowych, muzykoterapii i w wielu innych zajęciach, których inicjatorami są sami podopieczni.

2.5. Gospodarka

Według stanu na koniec 2018 roku w gminie zarejestrowanych było 359 podmiotów gospodarczych prowadzonych przez osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, z czego 297 stanowiły podmioty aktywne, a 59 to podmioty zawieszono. Na terenie gminy dominują małe firmy. Branże wiodące w prowadzonej na terenie gminy działalności to: budownictwo i handel oraz usługi związane z opieką zdrowotną czy specjalistyczne usługi techniczne.

Wykres 1. Struktura działalności gospodarczej w III kwartale 2019 roku w Gminie Borne Sulinowo wg GUS

Na terenie gminy znajdują się tereny przeznaczone pod inwestycje o ogólnej powierzchni około 25 ha, w następujących miejscowościach:

- na terenie miasta Borne Sulinowo, obręb Borne 05 - ok. 6,00 ha,
- na terenie miasta Borne Sulinowo, obręb Borne 05, - ok. 14,00 ha, (działka nr 10/5 - tankodrom),

- na terenie miasta Borne Sulinowo, obręb Borne 06 - ok. 3,00 ha,
- na terenie gminy w miejscowości Łubowo - ok. ok. 2,00 ha.

Z uwagi na to, że tylko część terenu gminy objęta jest Planem Zagospodarowania Przestrzennego, zależnie od potrzeb dokonuje się kolejnych opracowań, odnoszących się do kolejnych obszarów gminy. Dokumentem regulującym ogólne założenia planistyczne jest Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego przyjęte Uchwałą Nr XXXII/332/2017 Rady Miejskiej w Bornem Sulinowie z dnia 9 lutego 2017r.

Do najważniejszych podmiotów gospodarczych na terenie gminy należą:

Lp.	Nazwa podmiotu	branża
1.	RIMASTER POLAND Sp. z o.o.	produkcji wyrobów elektrycznych, elektronicznych i mechanicznych
2.	Biuro Nieruchomości „Metrohouse”	Nieruchomości
3.	Spółka Rolnicza Juchowo Sp. z o.o.	Rolnictwo biodynamiczne
4.	Eneco Sp. z o.o.	Przetwórstwo drewna
5.	MM Presitz	Deweloper

Tabela 2. Najważniejsze podmioty gospodarcze na terenie gminy

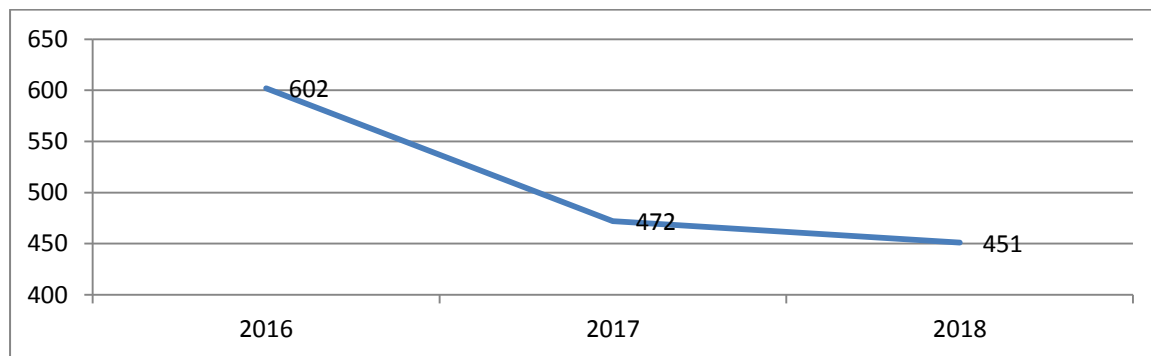
Na terenie gminy obowiązuje uchwała dotycząca zwolnień przedmiotowych od podatku od nieruchomości (uchwała nr 15/176/2019 z 28.11.2019 r.), oraz uchwała dotycząca określenia warunków udzielania pomocy de minimis dla przedsiębiorców (uchwała nr 23/238/2016 z 05.05.2016 r.).

2.6. Rynek pracy

Bezrobocie jest jednym z najważniejszych problemów społeczno - gospodarczych naszego kraju posiadającym istotny wpływ na jakość życia lokalnej społeczności. W 2018 roku wskaźnik bezrobocia w gminie, definiowany jako udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym, wynosił 7,5%. Jest to wskaźnik wyższy od średniego poziomu notowanego w tym czasie

w kraju (5,8% na koniec 2018 r.) oraz niższy od poziomu bezrobocia w regionie (14,4% na koniec 2018 r. w powiecie szczecineckim) i porównywalny z 7,4% w województwie zachodniopomorskim)¹.

Poniżej zobrazowano przebieg krzywej bezrobocia w gminie w latach 2016-2018.

Wykres 2. Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych na terenie gminy w latach 2016-2018

Z końcem grudnia 2018 roku bez pracy w gminie pozostawało 57,43% kobiet, co jest w przybliżeniu stałą wartością od 2016 roku.

Do głównych przyczyn bezrobocia na terenie gminy należy relatywnie niewielka liczba miejsc pracy w przedsiębiorstwach zatrudniających nisko i średnio wykwalifikowaną kadrę pracowniczą.

Pomoc bezrobotnym mieszkańcom gminy udzielana jest podobnie jak w innych gminach w kraju, przez Powiatowy Urząd Pracy w Szczecinku i Miejsko - Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, w głównej mierze poprzez wsparcie finansowe oraz pracę socjalną. Jak podają autorzy Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2017 - 2025 „W rodzinach dotkniętych problemem bezrobocia najczęściej występują następujące problemy:

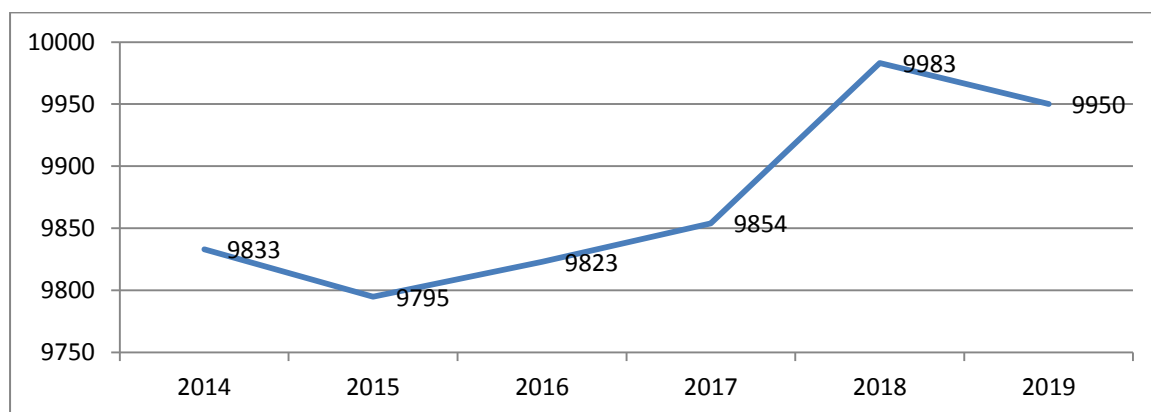
- *brak środków na zaspokajanie podstawowych potrzeb życiowych.*
- *psychospołeczne skutki bezrobocia, które najwyraźniej widoczne są u osób długotrwale bezrobotnych.*
- *negatywne wzorce wychowawcze przekazywane dzieciom.”*

¹ Powiatowy Urząd Pracy w Szczecinku

2.7. Demografia

Na koniec 2018 roku w ewidencji ludności figurowało 9.632 osób, co stanowiło około 12,35 % populacji powiatu szczecineckiego.

Aby w pełni zobrazować sytuację na terenie gminy, do analizy wzięto pod uwagę dane demograficzne z ostatnich lat od roku 2014 – 2019. Dane te odnoszą się do liczby osób zamieszkujących na terenie gminy, uwidocznionych w statystyce GUS.

Wykres 3. Liczba osób zamieszkujących na terenie gminy w latach 2014 – 2019 wg danych GUS

Sytuacja demograficzna pod względem ilości osób zamieszkujących gminę jest stabilna, z minimalnym trendem wzrostowym. Najbardziej liczną grupą jest ludność w wieku produkcyjnym. Analizując strukturę wieku ludności gminy można zaobserwować, że stopniowo maleje odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym (do 18 roku życia), wzrasta natomiast odsetek osób w wieku produkcyjnym oraz odsetek osób w wieku poprodukcyjnym.

Prognozy demograficzne GUS dla terenów wiejskich powiatu zakładają, że w przyszłości, w związku ze starzeniem się ludności, największy wzrost liczby ludności wystąpi w grupie ludności w wieku poprodukcyjnym, stopniowo zmniejszać się będzie natomiast odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym oraz produkcyjnym. Dla zobrazowania bieżącej sytuacji, poniższa tabela przedstawia podstawowe dane demograficzne w gminie w latach 2016 – 2018.

Ludność	2016	2017	2018
Liczba ludności	9664	9700	9632
Liczba ludności w wieku produkcyjnym	5869	5799	5680
Przyrost naturalny na 1000 osób	-0,044	-0,015	-0,036
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	64,66	67,27	69,57
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	123,76	125,49	131,24

Tabela 3 – Demografia w gminie w latach 2016 – 2018 wg danych UM Borne Sulinowo

W latach 2002-2017 liczba mieszkańców wzrosła o 28,8%. Średni wiek mieszkańców wynosi 43,6 lat i jest nieznacznie większy od średniego wieku mieszkańców województwa zachodniopomorskiego oraz nieznacznie większy od średniego wieku mieszkańców całej Polski. Borne Sulinowo ma ujemny przyrost naturalny wynoszący -31. Odpowiada to przyrostowi naturalnemu -6,30 na 1000 mieszkańców Bornego Sulinowa. (Więcej: https://www.polskawliczbach.pl/Borne_Sulinowo#dane-demograficzne)

Sytuacja społeczna kształtowana jest również przez zmiany w modelu rodziny. W gminie liczba zawieranych małżeństw ulegała nieznacznym wahaniom. Wskaźnik liczby zawieranych małżeństw na 1000 ludności w gminie przyjął w 2017 roku wartość 6,1 i był wyższy od wskaźnika dla województwa zachodniopomorskiego (4,8) oraz całego kraju (5,0).

2.8. Edukacja i oświata

Infrastrukturę oświatową gminy w roku szkolnym 2018/2019 tworzyły:

1. Szkoła Podstawowa im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego w Bornem Sulinowie
ul. Bolesława Chrobrego 25,
78-449 Borne Sulinowo
2. Szkoła Podstawowa im. Kawalerów Orderu Uśmiechu w Jeleniu
Jeleń 2,
78-446 Silnowo

3. Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej w Juchowie
Juchowo 27,
78-446 Silnowo

4. Szkoła Podstawowa im. Pierwszych Osadników w Łubowie
ul. Zakątna 10,
78-445 Łubowo

5. Liceum Ogólnokształcące im. Bohaterów Oflagu II D w Bornem Sulinowie
Al. Niepodległości 24
78-449 Borne Sulinowo

6. Przedszkole Niepubliczne w Bornem Sulinowie
„JEDYNECZKA”
ul. Szpitalna 1, 78-449 Borne Sulinowo

7. Małe Przedszkole” w Łubowie
ul. Zakątna 10
78-445 Łubowo

W roku szkolnym 2017/2018 do szkół podstawowych uczęszczało łącznie 690 uczniów. W tym samym czasie w gimnazjach publicznych uczyło się odpowiednio 70.

Współczynnik skolaryzacji brutto dla szkół podstawowych z terenu gminy w 2018 roku wyniósł 82,96 %, natomiast w 2017 roku wyniósł 84,01 % (spadek o 1,25 % w stosunku do roku poprzedniego).

Wskaźnik skolaryzacji brutto - dla szkolnictwa gimnazjalnego z terenu gminy w 2018 roku wyniósł 75,82 %, natomiast w 2017 roku wyniósł 71,43 % (wzrost 6,14 % w stosunku do roku poprzedniego).

W placówkach funkcjonują koła zainteresowań:

- Zajęcia doskonalące kompetencje językowe z zakresu języka polskiego,
- Koło zainteresowań rozwijające uzdolnienia matematyczne,
- Koło zainteresowań z języka polskiego,
- Koło czytelnicze,
- Zajęcia rozwijające umiejętność uczenia się,
- Koło plastyczne,
- Koło matematyczne,
- Koło teatralne,
- Koło mitologiczne,
- Koło języka angielskiego,
- Klub Wolontariusza,
- Kodowanie na dywanie,
- Zajęcia sportowo –rekreacyjne,
- Piłka siatkowa,
- Koło informatyczne,
- Koło ruchu drogowego,
- Zajęcia rozwijające kompetencje językowe,
- Przygotowanie do konkursów przyrodniczych,
- Koło turystyczne UKS.

Dyrekcje placówek oświatowych podejmują liczne inicjatywy edukacyjne zmierzające do podniesienia kompetencji społecznych oraz wiedzy w wybranych dziedzinach nauki. Poniżej wyszczególniono kilka przykładowych inicjatyw:

- Program „O My Deer” sfinansowany z Polsko Amerykańskiej Fundacji Wolności – Zajęcia rozwijające kompetencje językowe z języka angielskiego,
- Szkolny projekt „Szkoła Jutra” (2016-1-PL01-KA101-024339) sfinansowany z Programu ERASMUS,
- Program Youngster dla uczniów klas trzecich gimnazjum 2016/2017,

- Wymiana Buxtehude. Współpraca z zagranicą w projekcie „Co nas łączy, co nas dzieli – Polacy i Niemcy w Bornem Sulinowie połączeni wspólną historią”,
- Program „ARS- czyli jak dbać o miłość”, w którym brali udział uczniowie klas maturalnych,
- Program „Trzymaj Formę” organizowany od 2016r. dla wszystkich uczniów Publicznego Gimnazjum w Bornem Sulinowie,
- Program „Cudze chwalicie, najbliższego nie znacie- Polacy i Niemcy przełamują stereotypy”,
- Bawimy się z matematyką,
- Dowodzić każdy może,
- Program „W drodze po klucz” finansowany ze środków Fundacji Równać szanse,
- Zabawa TT-łkami,
- Geometria nie taka straszna,
- Rok 2018/2019. Szkolny projekt „Szkola z przyszłością – zastosowanie zintegrowanego nauczania językowo- przedmiotowego w praktyce szkolnej”.

Opiekę nad dziećmi w wieku do lat 3 zapewnia placówka niepubliczna Klub Malucha „Słoń Dominik”.

2.8.1. Dostępność do Internetu

Na terenie Gminy Borne Sulinowo budowana jest przez Orange Polska sieć światłowodowa w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa (POPC i POPC2). W pierwszym etapie realizowany jest projekt POPC2, umożliwiający podłączenie do sieci światłowodowej szkół wskazanych przez Ministerstwo Cyfryzacji - powstała infrastruktura zostanie wykorzystana przez Ogólnopolską Sieć Edukacyjną (OSE). W kolejnym etapie projektu, czyli POPC priorytetem będzie doprowadzenie sieci do 412 gospodarstw domowych wybranych przez Urząd Komunikacji Elektronicznej na podstawie analizy „białych plam”. Prace będą realizowane sukcesywnie a ich zakończenie planowane jest do końca 2020 r.

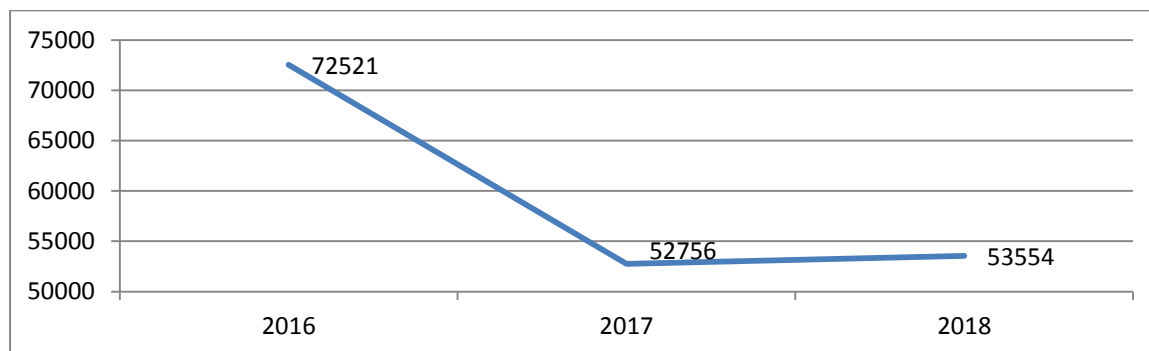
Władze gminy planując udoskonalenie dostępu do bezprzewodowego internetu pozyskały w 2019 roku dofinansowanie w kwocie 15 tyś € na budowę darmowej sieci WiFi w mieście i na terenie gminy. Kolejnym etapem będzie pozyskanie dalszych środków w porównywalnej wysokości, co umożliwi większości mieszkańcom gminy dostęp do bezprzewodowego internetu o wysokich parametrach użytkowych.

2.9. Ochrona zdrowia i pomoc społeczna

Zadania służby zdrowia w dziedzinie leczenia i rehabilitacji w gminie realizuje m.in.:

- Zespół Opieki Zdrowotnej w Bornem Sulinowie, ul Orła Białego 5, w skład którego wchodzi Ośrodek Zdrowia w Łubowie i Silnowie,
- Centrum Rehabilitacji Dla Osób Chorych Na Stwardnienie Rozsiane w Bornem Sulinowie, ul. Szpitalna 5.

Liczba udzielonych porad podstawowej opieki zdrowotnej została zobrazowana poniższym wykresem obejmującym lata 2016 - 2018.

Wykres 4. Liczba udzielonych porad w POZ w gminie w latach 2016 – 2018

Na terenie gminy w ostatnich 3 latach nie realizowano programów z zakresu profilaktyki zdrowotnej, co należy wziąć pod uwagę przy planowaniu celów i zadań w niniejszej strategii z uwagi na zwiększający się udział w społeczeństwie osób w podeszłym wieku, narastającego problemu występowania chorób cywilizacyjnych, jak choroby układu krążenia czy nowotwory. W 2016 roku 46,6% zgonów w Bornem Sulinowie spowodowanych było chorobami układu krążenia, przyczyną 28,2% zgonów były nowotwory, a 5,1% zgonów spowodowanych było chorobami układu

oddechowego. Na 1000 ludności Bornego Sulinowa przypada 12.84 zgonów. Jest to więcej od wartości średniej dla województwa zachodniopomorskiego (9,98) oraz więcej od wartości średniej dla kraju (10,1).

(Więcej: https://www.polskawliczbach.pl/Borne_Sulinowo#dane-demograficzne)

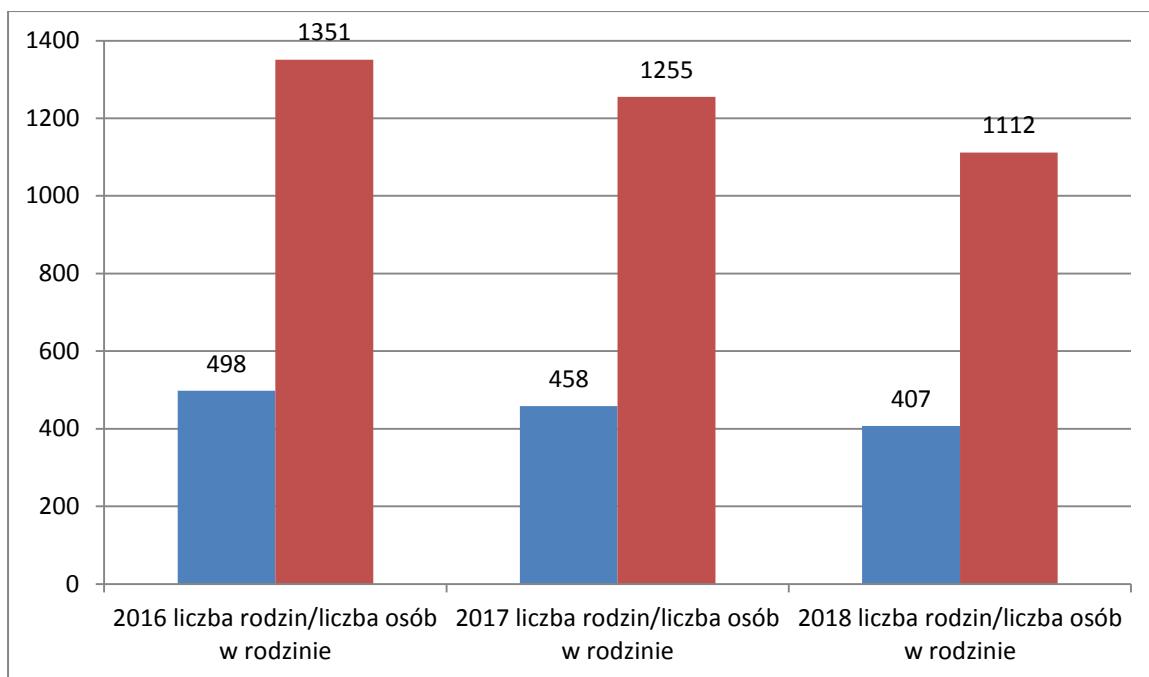
Mieszkańcy gminy mają zabezpieczone potrzeby hospitalizacyjne w pobliskim szpitalu w Szczecinku. Szpital dysponuje oddziałami:

- Szpitalny oddział ratunkowy,
- Oddział chirurgii ogólnej z pododdziałem urologicznym,
- Oddział chorób wewnętrznych,
- Oddział położniczo-ginekologiczny z pododdziałem neonatologicznym,
- Oddział chirurgii urazowo-ortopedycznej,
- Oddział pediatryczny.

Pomoc społeczna świadczona jest przez Miejsko Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Bornem Sulinowie oraz Środowiskowy Dom Samopomocy w Bornem Sulinowie.

Spada liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej oraz liczba świadczeń. Najczęstszymi powodami udzielania pomocy społecznej w latach 2016-2018 było ubóstwo, bezrobocie, a na dalszym planie niepełnosprawność, bezradność opiekuńczo-wychowawcza oraz potrzeba ochrony macierzyństwa. W rodzinach występuje więcej niż jedna przesłanka uprawniająca do korzystania ze świadczeń pomocy społecznej. Wsparcie udzielane beneficjentom przez Miejsko - Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej ma charakter nie tylko pomocy finansowej. Praca socjalna ukierunkowana jest na rzecz poprawy funkcjonowania osób i rodzin w ich środowisku społecznym. Prowadzona jest:

- z osobami i rodzinami w celu rozwinięcia lub wzmocnienia ich aktywności i samodzielności życiowej;
- ze społecznością lokalną w celu zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb członków społeczności.

Wykres 5. Liczba rodzin oraz liczba osób w rodzinie korzystających w latach 2016 – 2018 z gminnej pomocy społecznej

Szczegółowe rozwiązania zaplanowane przez władze gminy oraz kierownictwo miejsko gminnego ośrodka pomocy społecznej zawarto w „Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Borne Sulinowo Na Lata 2017-2025”.

2.10. Sport

Gmina posiada rozbudowaną infrastrukturę sportową, w skład której wchodzi:

- Nieruchomość w Jeleniu nr działki 6/17 (strefa rekreacyjno-sportowa) o powierzchni 0,1238 ha.
- Nieruchomości w Krągach nr działki 301/2 (strefa rekreacyjno-sportowa) o powierzchni 0,3397 ha.
- Nieruchomość w Liszkowie nr działki 196 (strefa rekreacyjno-sportowa) o powierzchni 0,3700 ha.
- Nieruchomość w Silnowie nr działki 48/4 (strefa rekreacyjno-sportowa) o powierzchni 0,1700 ha.
- Nieruchomość w Bornem Sulinowie nr działki 37/123 (hala sportowo - widowiskowa, kort tenisowy, ścianka do tenisa ziemnego, kompleks boisk

Orlik, boisko do gry w bule, siłownia zewnętrzna dla dzieci i dorosłych, plac zabaw) o powierzchni 3,9141 ha.

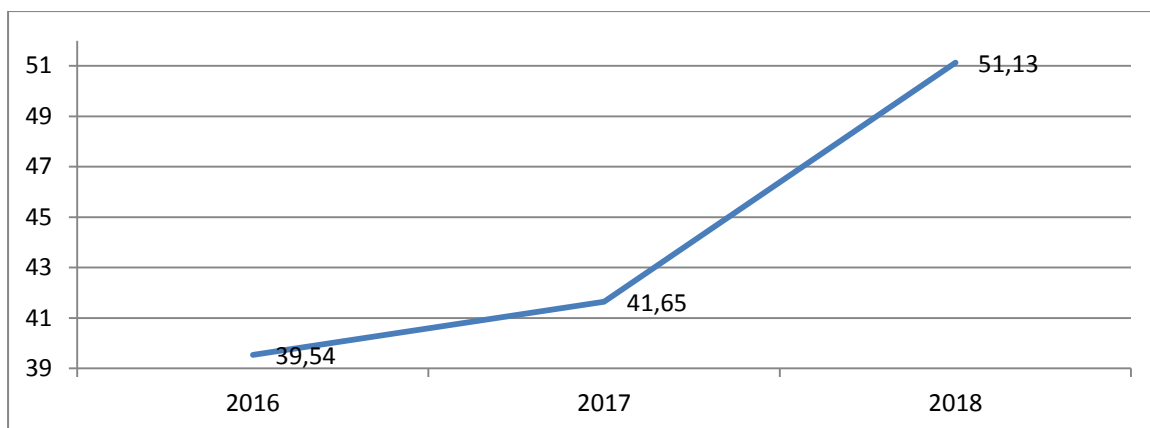
- Nieruchomość w Bornem Sulinowie nr działki 7/5, 7/11, 8/9 - stadion z bieżnią lekkoatletyczną, rozbiegiem do skoku w dal, zapleczem technicznym.
- Nieruchomość w Bornem Sulinowie nr działki 7/25 boisko boczne-treningowe,
- Nieruchomość w Radaczu nr działki 62/9 (strefa rekreacyjno-sportowa) o powierzchni 0,4845 ha.
- Nieruchomość w Łubowie nr działki 481 (boisko sportowe wraz z zapleczem technicznym), o powierzchni 1,13 ha.

Wszystkie boiska są wykorzystywane w cyklu rozgrywek, a do aktywnych sportowo należy zaliczyć poniżej wymienione zespoły sportowe:

- Ludowy Klub Sportowy „Orzeł” Łubowo,
- Klub Sportowy „Pionier 95”,
- Uczniowski Klub Sportowy „Astron”,
- Uczniowski Ludowy Klub Sportowy Taekwondo,
- Uczniowski Klub Sportowy „Juchowo”,
- Stowarzyszenie Klub Wodny „Pile”,
- Uczniowski Klub Sportowy „Orlik”,
- Klub Sportowy „Borbul” Borne Sulinowo,
- Akrobatyczny Klub Sportowy Borne Sulinowo,
- Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Lotnictwa Turystyczno – Sportowego,
- Aeroklub Rzeczypospolitej Polskiej.

2.11. Analiza budżetu Gminy Borne Sulinowo

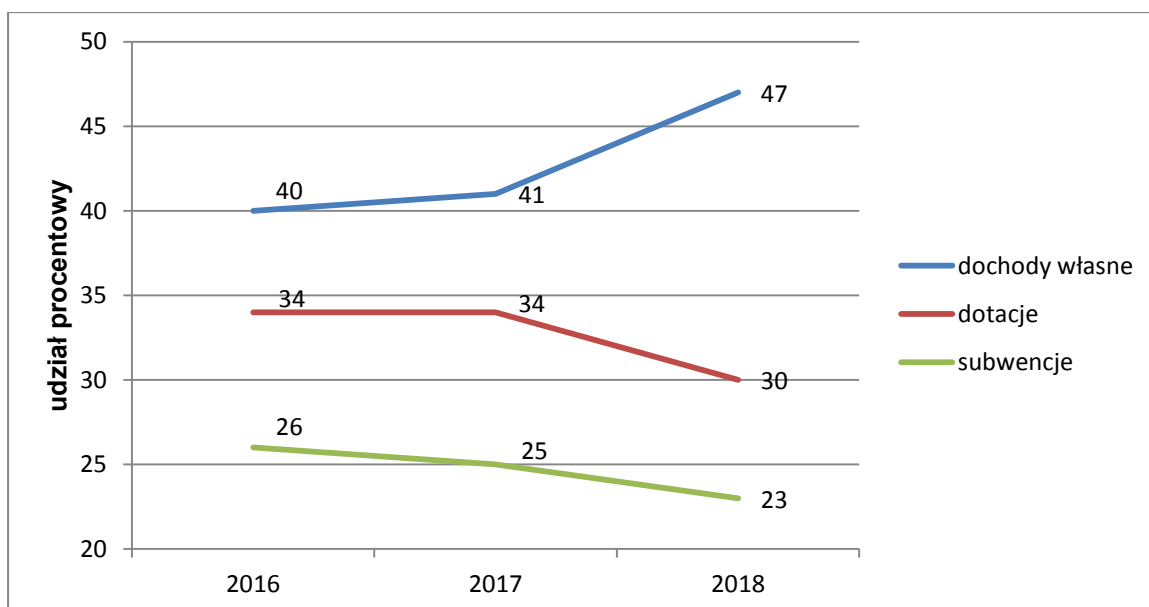
W 2018 roku dochody budżetowe gminy wyniosły 51,13 mln zł co stanowi 5,33 % wzrostu w stosunku do roku 2017. Na poniższym wykresie zestawiono dochody budżetowe gminy w latach 2016 – 2018.

Wykres 6. Dochody budżetowe gminy w latach 2016-2018 w mln zł

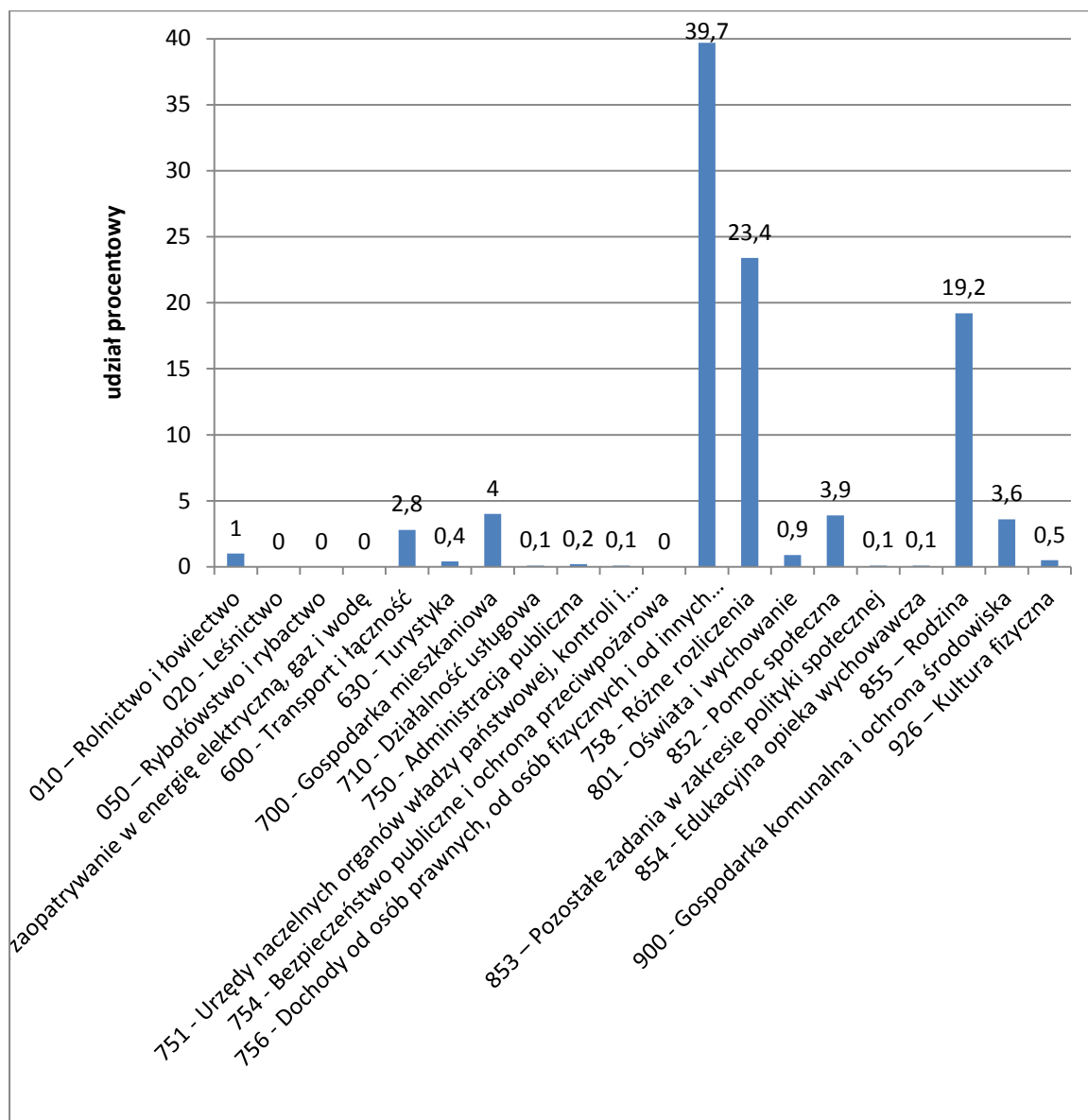
Trend wzrostowy w ostatnich latach jest zjawiskiem pozytywnym i wyróżnia gminę w jej grupie referencyjnej.

W 2018 roku dochody własne stanowiły 47 % ogółu dochodów budżetowych, a udział subwencji 23 %, natomiast dotacje celowe stanowiły 30 % dochodów. Poniżej przedstawiono przebieg zmiennego udziału subwencji, dotacji i dochodów własnych w kolejnych budżetach.

Wykres 7. Udział procentowy subwencji, dotacji i dochodów własnych w budżecie w latach 2016 – 2018

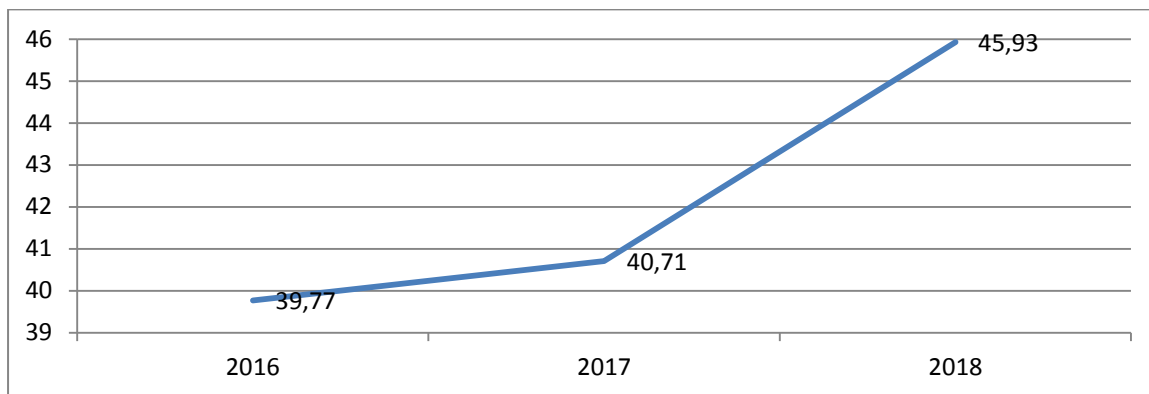
Trend do zwiększania udziału dochodów własnych w budżecie gminy względem innych zależnych zewnętrznie źródeł finansowania działania gminy, należy odczytać jako pozytywny i dający dobre perspektywy na rozwój gminy, w tym możliwość sfinansowania zamierzeń inwestycyjnych w zakresie infrastruktury gminnej. Poniższy wykres przedstawia strukturę dochodów w 2018 roku, co uwidacznia istotny udział dochodów od osób prawnych, osób fizycznych, pochodzących z pomocy społecznej oraz tzw. innych rozliczeń.

Wykres 8. Rzeczywisty udział procentowy w dochodach budżetowych gminy w 2018 roku

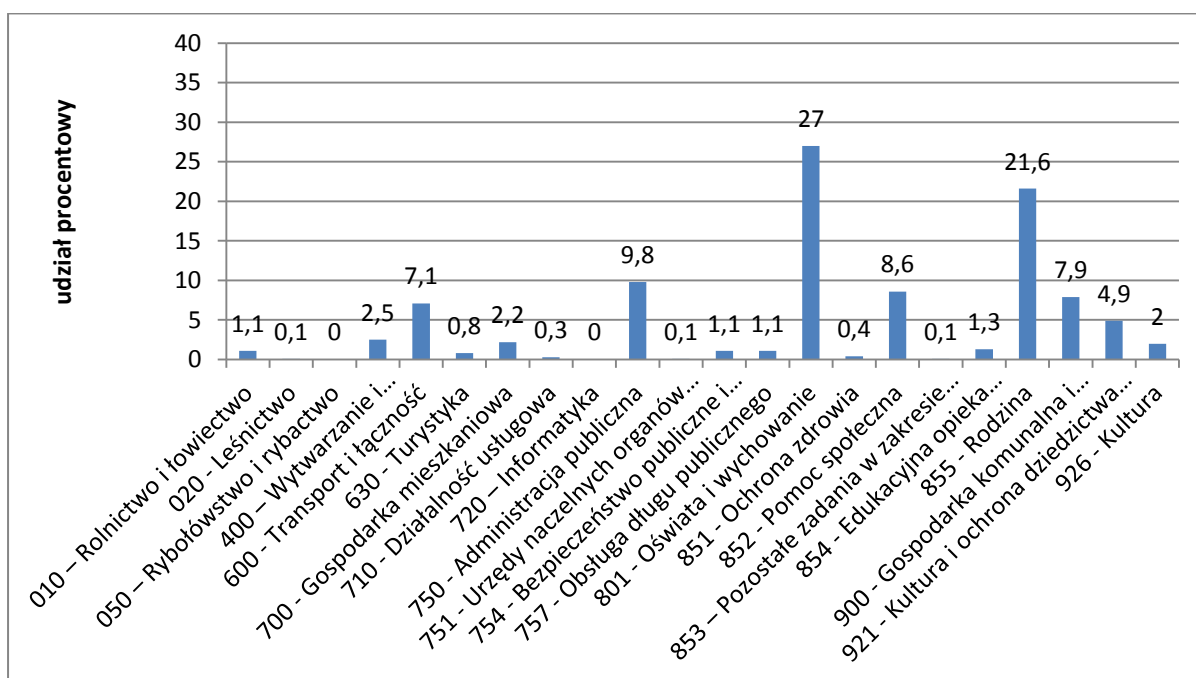

W 2018 roku wydatki budżetowe osiągnęły poziom 45,93 zł i wzrosły o 12,8 % w stosunku do 2017 roku. Poniższy wykres prezentuje kształtowanie się poziomu wydatków budżetowych w latach 2016-2018.

Wykres 9. Wydatki budżetowe gminy w latach 2016-2018 liczone w mln zł

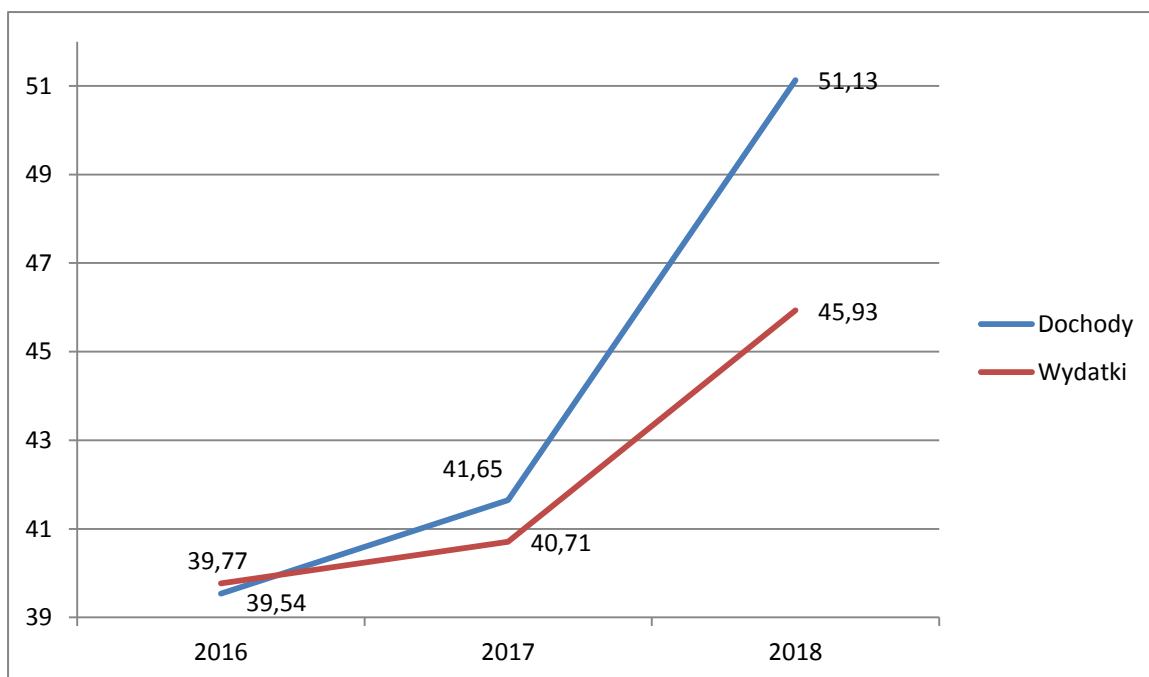
Szczegółową strukturę wydatków budżetowych gminy według klasyfikacji budżetowej przedstawia kolejny wykres.

Wykres 10. Rzeczywisty udział procentowy w wydatkach budżetowych gminy w 2018 roku

Wydatki dotyczące oświaty i wychowania oraz rodziny stanowią największą grupę wydatków budżetowych. Po stronie dochodów wydatek ten znajduje odzwierciedlenie m.in. w znacznej subwencji oświatowej.

W 2018 roku Gmina Borne Sulinowo zamknęła rok budżetowy nadwyżką w wysokości 5,2 mln zł, a w roku 2017 nadwyżką w wysokości 0,94 mln zł, co oznacza, że budżet jest zrównoważony i zdolny do udźwignięcia średniej inwestycji lub kilku mniejszych, przy założeniu pozyskania środków zewnętrznych i wykorzystaniu zasobów budżetowych na potrzeby udziału własnego w projektach współfinansowanych.

Wykres 11. Różnica między dochodami i wydatkami budżetowymi w gminie w latach 2016 – 2018 w mln zł

Po przeanalizowaniu budżetu gminy należy ocenić kondycję finansową gminy jako stabilną, a stały trend do zbilansowanego budżetowania funkcjonowania gminy pozwala optymistycznie zapatrywać się na zarządzanie finansami w nowej perspektywie finansowej do 2027 roku.

Wielkość zewnętrznych środków finansowych pozyskiwanych przez władze gminy stanowią istotne wsparcie w rozwoju gminy. Konkretnie wartości liczbowe oraz programy i przedsięwzięcia ujęto w Załączniku nr 2.

III. Analiza SWOT

Analiza SWOT (skrót pochodzący z języka angielskiego, oznaczający Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats – czyli: Silne Strony, Słabe Strony, Szanse i Zagrożenia) jest narzędziem diagnostyczno-prognostycznym, które umożliwia przegląd uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych danego podmiotu. Metodę tę wykorzystano w celu sprecyzowania aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej w gminie oraz zdiagnozowania potencjalnych problemów w kluczowych obszarach.

Opierając się na wnioskach wpływających z analizy społeczno - gospodarczej oraz spotkań warsztatowych przeprowadzonych w gminie, wyodrębniono szereg czynników, którym w dalszej kolejności przypisano: szanse, zagrożenia, słabe strony lub mocne strony w jednym z czterech kluczowych obszarów rozwoju:

- 1) Infrastruktura techniczna,
- 2) Gospodarka,
- 3) Społeczeństwo,
- 4) Środowisko naturalne.

Na dalszym etapie prac, w ramach konsultacji społecznych projektu strategii, przeprowadzono wywiad wśród mieszkańców gminy w celu dalszego doprecyzowania wniosków analizy SWOT. W konsekwencji, w każdym z obszarów kluczowych poszerzono lub skorygowano wewnętrzne czynniki pozytywne (silne strony) oraz negatywne (słabe strony), jak również zewnętrzne czynniki oddziałujące korzystnie (szanse) oraz niekorzystnie (zagrożenia) na rozwój gminy.

WEWNĘTRZNE	
Mocne strony	Słabe strony
Infrastruktura techniczna	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczna sieć dróg 2. Dostęp do sieci wodociągowej posiada 99,83% mieszkańców 3. Dostęp do sieci kanalizacyjnej posiada 94,33% mieszkańców 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Brak rozbudowanej sieci ścieżek pieszo – rowerowych i dróg dla ruchu pieszych między miejscowościami 2. Niezadowalający poziom infrastruktury lub jej brak przy istniejących ścieżkach pieszo – rowerowych 3. Słaby stan nawierzchni dróg na terenie gminy, wiele dróg nie posiada nawierzchni utwardzonej 4. Słabo rozbudowana sieć gazowa 5. Słaby dostęp komunikacyjny gminy 6. Konieczność dywersyfikacji źródeł energii i rozbudowy energii OZE 7. Zły stan części budynków użyteczności publicznej 8. Niedostateczna ilość miejsc parkingowych 9. Słaby lub utrudniony poza terenem zurbanizowanym dostęp do sieci internetowej
Gospodarka - Warunki rozwoju przemysłu, handlu i usług, turystyki	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozwijający się sektor budowlany i usług okołoturystycznych 2. Polityka inwestycyjna oraz decyzje władz gminy powszechnie są odbierane jako sprzyjające rozwojowi przedsiębiorczości 3. Atrakcyjność osiedleńcza 4. Rozrastająca się baza turystyczna 5. Atrakcyjne turystycznie zaplecze kulturowe gminy i regionu 6. Funkcjonujące na terenie gminy szlaki turystyczne 7. Duża liczba podmiotów gospodarczych, świadczących usługi turystyczne i aktywnych przede wszystkim sezonowo 8. Rozwijająca się dziedzina rolnictwa biodynamicznego i ekologicznego 9. Bogata oferta imprez i wydarzeń 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Brak wypracowanej marki własnej pomocnej w promocji gminy i w rozwoju gospodarczym, głównie w oparciu o walory przyrodnicze i historyczne gminy 2. Słaba infrastruktura do uprawiania sportów wodnych i wypoczynku nad akwenami na terenie gminy 3. Słabo rozwinięta infrastruktura wędkarska 4. Utrudnienia w dostępie do linii brzegowej zbiorników wodnych 5. Krótki sezon turystyczny 6. Peryferyjne położenie gminy 7. Słabo rozwinięta baza gastronomiczna 8. Mimo atrakcyjnej lokalizacji dla przemysłu drzewnego słabo rozwinięta działalność gospodarcza w tym zakresie 9. Niedostosowanie zapisów dokumentów planistycznych związanych z rozwojem OZE 10. Niewykorzystana w optymalny sposób infrastruktura historyczna, np. Wał Pomorski 11. Brak wypracowanych regionalnych produktów spożywczych i ich promocji

Środowisko naturalne	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Czyste środowisko naturalne 2. Duży obszar gminy pokryty terenami zalesionymi 3. Sprawny system zagospodarowania odpadami 4. Duża liczba akwenów wodnych 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mimo atrakcyjnego położenia większość terenu gminy stanowią lasy w zarządzie Lasów Państwowych, co uniemożliwia samodzielne podejmowanie decyzji rozwojowych 2. Duża część powierzchni gminy podlega licznym ograniczeniom w inwestycjach z uwagi na dobrostan środowiska naturalnego (różne formy ochrony przyrody)
Społeczeństwo - Infrastruktura społeczna i kapitał społeczny	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczne place zabaw na terenie gminy 2. Dobra dostępność do licznych obiektów sportowo – rekreacyjnych na terenie gminy 3. Rozbudowana sieć szkół i dobra dostępność do szkół poprzez sprawny transport i dowóz dzieci i młodzieży do placówek 4. Duża liczba aktywnych organizacji społecznych 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Utrudniona integracja społeczna z uwagi na okoliczności historyczne powstania gminy 2. Brak infrastruktury odpowiadającej potrzebom starzejącego się społeczeństwa 3. Niski poziom współdziałania między organizacjami społecznymi i partycypacji w zarządzaniu gminą
ZEWNĘTRZNE	
Szanse	Zagrożenia
Infrastruktura techniczna	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Duża podaż prywatnych działek budowlanych na terenie gminy 2. Na terenie gminy zapewniono w 100% dostęp do sieci energetycznej 3. Rozbudowa sieci bezprzewodowego dostępu do internetu 4. Rozbudowa sieci światłowodowej szybkiego internetu 5. Planowane inwestycje w zakresie bezpieczeństwa m.in. monitoring czy awaryjne zasilanie energią elektryczną obiektów użyteczności publicznej 6. Zmniejszenie rozproszenia ujęć wodnych poprzez modernizację i rozbudowę sieci wodociągowej 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Duże rozproszenie działek budowlanych powoduje kosztowne zaspokajanie oczekiwań inwestorów oraz problemy projektowe 2. Zamknięta przestrzeń gminy utrudniająca rozwój i wymuszająca konieczność zamiany gruntów 3. Wielkość terytorium gminy oraz rozproszenie sieci osadniczej generuje dodatkowe koszty w trakcie inwestycji

Gospodarka - Warunki rozwoju przemysłu, handlu i usług, turystyki

1. Istotny potencjał rozwoju gospodarki opartej o ekologiczną produkcję rolniczą
2. Rozwiązania regulacyjne wzmacniające zaangażowanie NGO's w realizowanie usług publicznych oraz ich rolę w ramach współpracy międzysektorowej (w relacjach z samorządami terytorialnymi oraz sektorem biznesu)
3. Uruchomienie programu „Obsługa inwestora”
4. Kontynuacja polityki ulg oraz udogodnień zachęcających do prowadzenia działalności gospodarczej na terenie gminy
5. Możliwość wypromowania produktu regionalnego
6. Rosnące znaczenie przemysłów czasu wolnego (w tym turystyki historycznej, kulinarnej), jako potencjalna podstawa wydłużenia sezonu turystycznego
7. Proces starzenia się społeczeństwa i moda na zdrowy styl życia (rosnący rynek turystyki zdrowotnej)
8. Rozwój infrastruktury kajakowej
9. Rozwój indywidualnych gospodarstw rolnych o różnych profilach agroturystycznych

1. Brak dialogu oraz aktywnej i skoordynowanej polityki w zarządzaniu zasobami przyrodniczymi i rozwiązywaniu problemów społecznych
2. Uwarunkowany klimatycznie i pogodowo krótki okres trwania sezonu turystycznego, niska oferta przedłużająca sezon turystyczny, w tym brak alternatywnych atrakcji i infrastruktury turystycznej w przypadku złej pogody
3. Niezaspokojone potrzeby w zakresie infrastruktury towarzyszącej, w tym sanitarnej w odniesieniu do szlaków turystycznych, i rowerowych, brak kompleksowych rozwiązań związanych ze szlakami turystycznymi
4. Brak wyrazistej marki oraz brak spójnego, skutecznego systemu promocji usług i produktów lokalnych/regionalnych
5. Niewystarczająca koordynacja i niedostateczna pakietowość oferty turystycznej
6. Brak wyszkolonej i wyspecjalizowanej kadry turystycznej
7. Niski poziom wewnętrznego kapitału inwestycyjnego
8. Mała liczba inwestorów z kategorii dużych i średnich przedsiębiorstw
9. Brak tras rowerowych
10. W związku z dynamicznym rozwojem turystycznym wzrasta ilość odpadów, których zagospodarowanie jest utrudnione począwszy od ich odbioru

Środowisko naturalne

1. Położenie geograficzne oraz walory środowiska naturalnego
2. Brak uciążliwego przemysłu zanieczyszczającego środowisko naturalne
3. Wdrożenie działań antysmogowych poprzez wyposażenie straży miejskiej w urządzenia do kontroli palenisk domowych
4. Budowa ścieżek edukacyjno – ekologicznych
5. Opracowanie „strategii marki własnej”

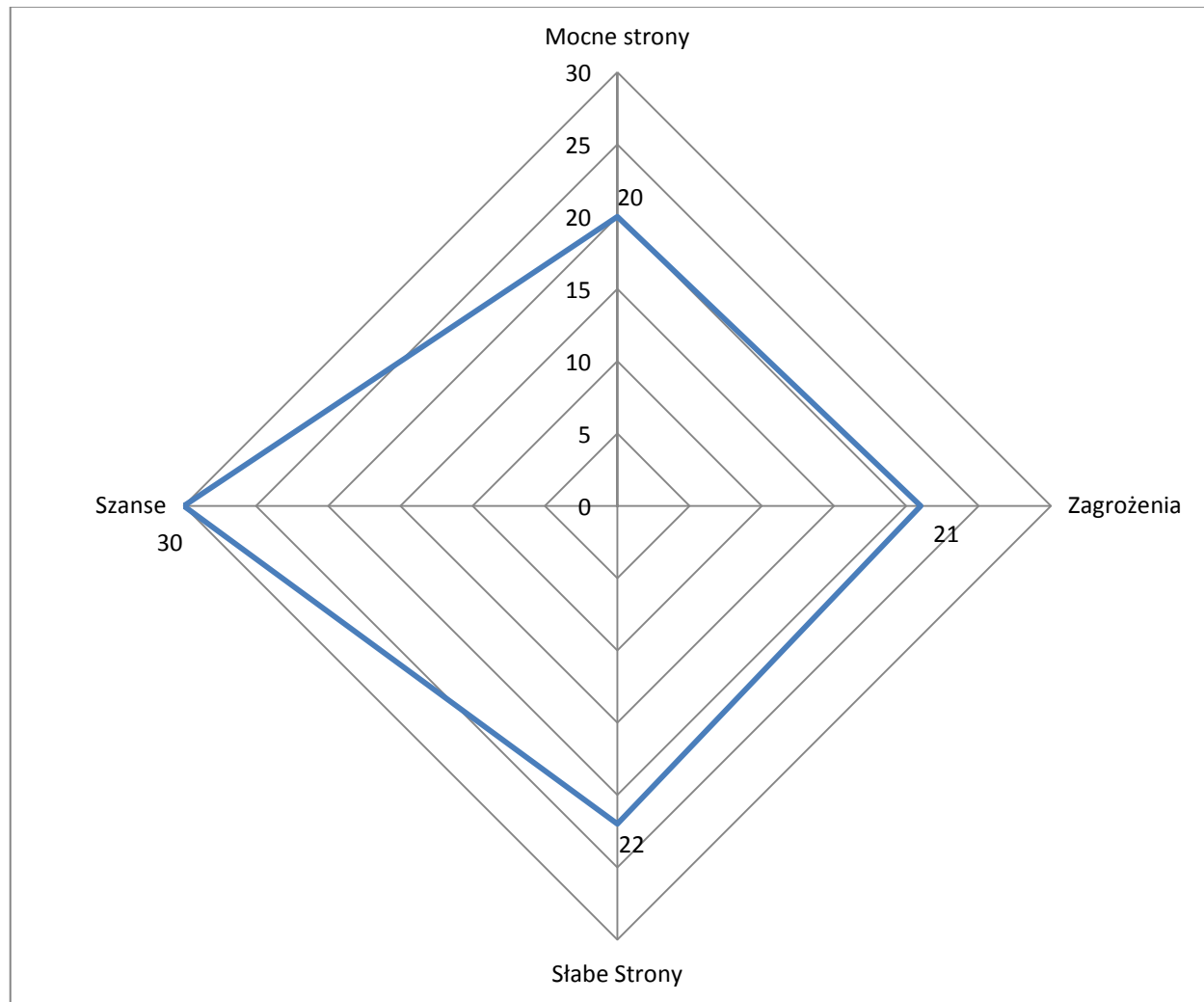
1. Emisje do powietrza z palenisk domowych
2. Utrudnienia w koordynacji działań między gminą a partnerami społecznymi i publicznymi
3. Niekorzystne zmiany klimatu i pogłębianie się deficytu w bilansie wód gruntowych
4. Sukcesywnie skracający się okres wegetacji roślin wpływa m.in. na kondycję lokalnego rolnictwa

Społeczeństwo - Infrastruktura społeczna i kapitał społeczny

1. Wysoka świadomość mieszkańców co do potencjału gminy i istotnych walorów rozwojowych gminy – towarzyszy temu oczekiwanie rozwoju i modernizacji gminy
2. Na terenie gminy zapewniono dostęp do opieki przedszkolnej (dwie placówki niepubliczne oraz niepubliczny klub malucha)
3. Znoszenie barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych i w podeszłym wieku
4. Budowa nowych i modernizacja istniejących placów zabaw
5. Budowa infrastruktury rekreacyjnej – skatepark, siłownie, itp.
6. Wdrożenie programów prospołecznych i opiekuńczych jak „Koperta życia”, „Opieka wytchnieniowa”, Dzienny Dom Pobytu
7. Kontynuacja programu Senior+
8. Kontynuacja programu rewitalizacji gminy do 2026 roku
9. Powstanie kina plenerowego
10. Efektywne wykorzystanie funduszy sołeckich, w tym aktywizacja mieszkańców

1. Ograniczone zaangażowanie mieszkańców w życie i rozwój gminy
2. Starzenie się społeczeństwa
3. Ujemny przyrost naturalny
4. Słaba dostępność do specjalistycznej opieki lekarskiej wpływa na emigrację starszych mieszkańców do miejsc poprzedniego zamieszkania

Tabela 4. Analiza SWOT

Wykres 12. Wynikowa strategia – agresywna (maxi-maxi)

Strategia agresywna (maxi-maxi)

Ten typ strategii występuje w organizacji z przewagą mocnych stron działającej w oparciu o wykorzystanie nadarzających się szans. Jednak „przyporządkowanie” gminie pewnej strategii nie kończy procesu analiz. Istotną rolę odgrywają zależności pomiędzy poszczególnymi grupami czynników i ich wzajemne interakcje. Z tego powodu przed określeniem dalszych kroków prorozwojowych, zmieniających niekorzystną strategię na dającą perspektywę rozwoju dla gminy należy zbadać powyższe zależności, wykorzystując podejście analityczne: „od wewnątrz do zewnątrz” (SWOT).

Do tego celu zespół opracowujący niniejszą strategię posłużył się standardowym zestawem pytań w ocenie istotności proponowanych celów rozwojowych oraz zadań do realizacji. Każdorazowo kolejny cel i zadanie odnoszono do poniższych pytań:

- 1) Czy cel/zadanie przyczyni się do tego, aby mocne strony pozwoliły na wykorzystanie pojawiających się szans?
- 2) Czy cel/zadanie przyczyni się do tego, aby słabe strony negatywnie wpływały na możliwości wykorzystania pojawiających się szans?
- 3) Czy cel/zadanie przyczyni się do tego, aby mocne strony pozwoliły na przezwycięzenie zagrożeń?
- 4) Czy cel/zadanie przyczyni się do tego, aby słabe strony wzmocniły siłę oddziaływania zidentyfikowanych zagrożeń?

W razie uzyskania negatywnych odpowiedzi zespół podejmował decyzję o odrzuceniu celu lub zadania, co przybliżało gminę do określenia pożądanej strategii działania.

IV. Konsultacje społeczne

W przyjętej metodologii tworzenia strategii czynnik uspołecznienia gra niezwykle istotną rolę. Strategia w konsekwencji pisana jest *de facto* przez mieszkańców z pomocą ekspertów, a nie odwrotnie. Wszystkie kluczowe wnioski i założenia, które znalazły się w Strategii były szeroko dyskutowane w czasie spotkań konsultacyjnych.

Poszczególne części Strategii były opiniowane przez wyznaczony w gminie zespół znający lokalne realia i wskazujący na rzeczywiste potrzeby i problemy.

Obszary, które wymagają poprawy w opinii uczestników konsultacji to .....

Obszary wymagające zdecydowanej poprawy w opinii uczestników konsultacji to .....

Wskazaniem przy formułowaniu celów rozwojowych są opinie mieszkańców co do .....

V. Założenia strategiczne / Wizja

5.1. Wizja

Wychodząc od analizy obecnej sytuacji społeczno-gospodarczej w gminie oraz zidentyfikowanych problemów wyznaczono kierunki strategicznego rozwoju gminy, wskazując pożądaną sytuację w gminie w roku 2029. Wspólnie z władzami i mieszkańcami sformułowano następującą wizję Gminy Borne Sulinowo:

„Gmina Borne Sulinowo w 2029 roku liderem w wykorzystaniu potencjału, dziedzictwa historycznego i przyrodniczego z korzyścią dla mieszkańców zapewniając im warunki dla zamieszkania, pracy, edukacji i wypoczynku.”

Aby deklarowana wizja mogła stać się rzeczywistością, potrzebne są również ambitne, co realne cele uszczegółowiające zapisy wizji.

5.2. Cele strategiczne

Realizacja założeń strategicznych zawartych w Wizji oparta będzie na trzech celach strategicznych wyznaczonych na podstawie diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej oraz wniosków z konsultacji społecznych.

Cel strategiczny I

Czyste środowisko naturalne źródłem zdrowia i dobrostanu mieszkańców

Realizacja celu wpłynie na zapewnienie mieszkańcom przy ich udziale środowiska naturalnego wolnego od skażeń wynikających z działalności człowieka, co utrzyma i podniesie atrakcyjność gminy do zamieszkania i prowadzenia działalności w oparciu o zasoby przyrodnicze gminy.

Cel strategiczny II

Gmina Borne Sulinowo przyjaznym miejscem dla mieszkańców

Realizacja celu wpłynie na podniesienie jakości życia na terenie gminy poprzez usprawnianie, modernizację i budowę nowej infrastruktury technicznej oraz opracowanie i wdrożenie gminnych programów prospołecznych.

Cel strategiczny III

Gmina mieszkańców aktywnych gospodarczo, kulturalnie i społecznie

Z uwagi na to, że aspekty społeczne, ze swojej natury trudniejsze do zmierzenia czy oszacowania niż składniki tzw. twardej infrastruktury, odgrywają coraz istotniejsze znaczenie w rozwoju gminy, podniesienie poziomu zaangażowania społecznego mieszkańców jest kluczowe w osiągnięciu zakładanego celu strategicznego.

Cele strategiczne osiągnięte będą poprzez powiązane z nimi cele operacyjne. Natomiast celom operacyjnym przypisano szereg działań planowanych w Gminie Borne Sulinowo do realizacji w ciągu najbliższych lat o ustalonych miarach sukcesu.

5.3 Cele operacyjne i działania

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Działanie / zadanie	Przykładowy miernik	Przykładowy wskaźnik
1. Czyste środowisko naturalne źródłem zdrowia i dobrostanu mieszkańców	1.1 Gmina Borne Sulinowo wolna od smogu i hałasu	1.1.1 Aktualizacja i realizacja programu gospodarki niskoemisyjnej	Ilość zlikwidowanych palenisk stałych	Procent z ogólnej liczby palenisk stałych
		1.1.2 Wyposażenie Straży Miejskiej w urządzenia do kontroli emisji pochodzącej z indywidualnych palenisk	Ilość zaplanowanych kontroli palenisk stałych	Procent kontroli palenisk stałych zakończonych postępowaniem mandatowym
		1.1.3 Zmniejszenie emisji hałasu i spalin poprzez budowę, przebudowę i remont dróg	Długość wybudowanych lub zmodernizowanych dróg	Procent wybudowanych lub zmodernizowanych dróg z ogólnej liczby dróg przewidzianych do budowy lub modernizacji
		1.1.4 Usuwanie i unieszkodliwianie azbestu z terenu gminy	Ilość gospodarstw z których usunięto azbest	Procent gospodarstw z których usunięto azbest z ogólnej liczby gospodarstw wykorzystujących azbest

		1.1.5 Dofinansowanie modernizacji indywidualnych źródeł ciepła	Ilość zmodernizowanych indywidualnych źródeł ciepła	Procent zmodernizowanych indywidualnych źródeł ciepła z ogólnej liczby niezmodernizowanych źródeł ciepła
		1.1.6 Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej	Ilość budynków poddanych termomodernizacji	Procent budynków poddanych termomodernizacji z ogólnej liczby budynków wymagających termomodernizacji
		1.1.7 Montaż instalacji fotowoltaicznych na potrzeby budynków użyteczności publicznej	Liczba kW	Procent oszczędności w zużyciu energii elektrycznej
		1.1.8 Prowadzenie z udziałem mieszkańców projektów edukacyjnych i informacyjnych w zakresie zachowań proekologicznych	Liczba uczestników	Procent uczestników do ogólnej liczby mieszkańców
		1.1.9 Modernizacja i budowa sieci oświetleniowej na terenie gminy z wykorzystaniem technologii energooszczędnych oraz odnawialnych źródeł energii	Liczba zmodernizowanych punktów świetlnych	Procent zmodernizowanych punktów świetlnych z ogólnej liczby punktów świetlnych
	1.2 Lasy, gleba i zasoby wodne gminy	1.2.1 Współpraca z nadleśnictwem w zakresie projektów edukacyjno – ekologicznych	Liczba projektów edukacyjno – ekologicznych	Liczba projektów edukacyjno – ekologicznych

	dziedzictwem przyszłych pokoleń	1.2.2 Rewitalizacja gruntów zdegradowanych i rozwój obszarów zielonych na terenie gminy	Powierzchnia gruntów zrewitalizowanych i/lub zielonych	Procent powierzchni gruntów zrewitalizowanych i/lub zielonych z ogólnej powierzchni gminy
		1.2.3 Rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowej i kanalizacyjnej	Długość rozbudowanej i/lub zmodernizowanej sieci	Procent rozbudowanej i/lub zmodernizowanej sieci z ogólnej długości sieci
		1.2.4 Podejmowanie i promowanie działań proekologicznych zmierzających do minimalizacji wytwarzania i wprowadzania odpadów do środowiska naturalnego	Liczba uczestników projektów	Liczba uczestników projektów
	1.3 Walory przyrodnicze atutem turystycznym	1.3.1 Realizacja celów „Strategii Marki Własnej” opartej o turystykę i oryginalną historię Gminy Borne Sulinowo	Zgodnie z założeniami strategii	Zgodnie z założeniami strategii
		1.3.2 Budowa ścieżek edukacyjno – ekologicznych	Długość wybudowanych ścieżek edukacyjno – ekologicznych	Procent wybudowanych ścieżek edukacyjno – ekologicznych z ogólnej ich liczby
		1.3.3 Wytyczenie szlaków turystycznych i budowa tras rowerowych	Długość nowych szlaków turystycznych i/lub tras rowerowych	Procent nowych szlaków turystycznych i/lub tras rowerowych z ogólnej ich długości

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Działanie / zadanie	Przykładowy miernik	Przykładowy wskaźnik
2. Gmina Borne Sulinowo przyjaznym miejscem dla mieszkańców	2.1 Zwiększenie dostępności i funkcjonalności infrastruktury gminnej	2.1.1 Znoszenie barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych i starszych we wszystkich obiektach i miejscach użyteczności publicznej	Ilość budynków dostępnych dla grupy zainteresowanej	Procent budynków dostępnych dla grupy zainteresowanych
		2.1.2 Organizowanie bezpiecznych, dostępnych miejsc parkingowych na terenie gminy	Ilość miejsc parkingowych	Procent nowych miejsc parkingowych
		2.1.3 Rozbudowa punktów dostępu bezprzewodowego do sieci internetowej na terenie gminy	Powierzchnia gminy pokryta dostępem do bezprzewodowego internetu	Procent powierzchni gminy pokrytej dostępem do bezprzewodowego internetu z ogólnej powierzchni gminy
	2.2 Poprawa bezpieczeństwa i komfortu zamieszkania na terenie gminy	2.2.1 Osiągnięcie wysokiej jakości dróg i chodników oraz bezpieczeństwa mieszkańców poprzez budowę nowych, przebudowę lub modernizację istniejących dróg i chodników	Ilość km nowych lub zmodernizowanych chodników i/lub dróg	Odsetek zmodernizowanych chodników i/lub dróg
		2.2.2 Uzyskanie wysokiego poziomu bezpieczeństwa na drogach poprzez zastosowanie rozwiązań technicznych takich jak np. progi zwalniające, doświetlenie ulic i przejść dla pieszych oraz zmiany w organizacji ruchu	Ilość zdarzeń drogowych	Spadek ilości najdrastyczniejszych zdarzeń drogowych
		2.2.3 Modernizacja i rozbudowa monitoringu wizyjnego w celu podniesienia poziomu bezpieczeństwa publicznego	Ilość przestępstw przeciwko mieniu czy zdrowiu lub życiu ludzi	Odsetek spadku przestępstw przeciwko mieniu czy zdrowiu lub życiu ludzi

2.2.4 Budowa nowych i modernizacja istniejących placów zabaw dla najmłodszych mieszkańców gminy z uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych	Ilość wybudowanych lub zmodernizowanych placów zabaw	Wzrost odsetka mieszkańców z zapewnionym dostępem do infrastruktury sportowo rekreacyjnej
2.2.5 Budowa nowej i modernizacja istniejącej infrastruktury sportowo – rekreacyjnej na terenie gminy z uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych;	Ilość wybudowanych lub zmodernizowanych placów zabaw	Wzrost odsetka mieszkańców z zapewnionym dostępem do infrastruktury sportowo rekreacyjnej
2.2.6 Budowa nowej i modernizacja istniejącej przyszkolnej infrastruktury sportowo – rekreacyjnej z uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych	Ilość nowych lub zmodernizowanych obiektów	Udział procentowy nowopowstałych lub zmodernizowanych obiektów w ich ogólnej liczbie
2.2.7 Zapewnienie wysokiego poziomu bezpieczeństwa publicznego poprzez funkcjonowanie mieszanych patroli policji i straży miejskiej	Roczna liczba patroli	Ilość patroli do ilości odnotowanych zdarzeń
2.2.8 Rozbudowa systemu powiadamiania o zagrożeniach i awariach	Liczba korzystających z systemu	Procent korzystających z systemu z ogólnej liczby mieszkańców
2.2.9 Budowa, modernizacja i doposażenie siedzib OSP na terenie gminy	Liczba inwestycji	Stosunek nakładów do wartości majątku

		2.2.10 Wyposażenie budynków użyteczności publicznej w systemy awaryjnego zasilania w energię elektryczną	Liczba systemów	Procent budynków wyposażonych w system z ogólnej liczby budynków
		2.2.11 Podniesienie poziomu bezpieczeństwa zdrowia i życia seniorów z terenu gminy poprzez kontynuację i wdrażanie nowych przedsięwzięć takich jak „Koperta życia”, systemu opasek alarmowych, system zdalnej teleopieki, programu „Opieka wytchnieniowa”	Ilość uczestników projektu (ów)	Procent uczestników projektu (ów) z grupy docelowej projektu
		2.2.12 Utworzenie i uruchomienie Dziennego Domu Pobytu	Wg harmonogramu	Wg harmonogramu
		2.2.13 Utworzenie i uruchomienie Centrum Opiekuńczo Mieszkalnego	Wg harmonogramu	Wg harmonogramu
		2.2.14 Utworzenie i uruchomienie mieszkań chronionych	Wg harmonogramu	Wg harmonogramu
		2.2.15 Utworzenie i uruchomienie Centrum Usług Społecznych	Wg harmonogramu	Wg harmonogramu
		2.2.16 Powołanie i utrzymanie działania asystenta osoby niepełnosprawnej	Ilość osób objętych działaniem	Procent osób objętych systemem z zgłoszonej ilości osób niepełnosprawnych
		2.2.17 Zakup pojazdów dostosowanych do dowozu osób niepełnosprawnych	Ilość osób korzystających z dowozu	Ilość osób korzystających z dowozu

		2.2.18 Realizacja „Programu rewitalizacji Gminy Borne Sulinowo na lata 2016 – 2026”	Wg programu	Wg programu
		2.2.19 Przeciwdziałanie bezdomności zwierząt we współdziałaniu z wolontariuszami i Strażą Miejską	Ilość zaangażowanych wolontariuszy	Ilość zaangażowanych wolontariuszy
		2.2.20 Zagospodarowanie przestrzeni publicznej z uwzględnieniem estetyzacji otoczenia i poprawy funkcjonalności infrastruktury	Wg harmonogramu	Wg harmonogramu
	2.3 Dziedzictwo historyczne gminy atutem w budowie tożsamości mieszkańców i atrakcyjności turystycznej	2.3.1 Budowa skansenu historycznego	Wg harmonogramu	Wg harmonogramu
		2.3.2 Zagospodarowanie pozostałości umocnień Wału Pomorskiego na potrzeby aktywności turystycznej	Wg harmonogramu	Wg harmonogramu
		2.3.3 Realizacja programu „Marka własna gminy”	Wg programu	Wg programu
		2.3.4 Powstanie mobilnego kina plenerowego przy Centrum Kultury i Rekreacji lub Miejskiej Bibliotece Publicznej	Ilość osób korzystających z kina	Procent korzystających z kina liczony porównawczo rok do roku
		2.3.5 Budowa, rozbudowa lub przebudowa świetlic wiejskich	Ilość wybudowanych, rozbudowanych lub przebudowanych świetlic	Procent mieszkańców mających zapewniony dostęp do świetlic wiejskich z ogólnej liczby mieszkańców gminy

		2.3.6 Organizacja przez Centrum Kultury i Rekreacji oraz Miejską Bibliotekę Publiczną imprez zróżnicowanych, dostosowanych do potrzeb mieszkańców, umożliwiających dostęp do kultury wysokiej	Ilość osób biorących udział w organizowanych imprezach	Procent mieszkańców biorących udział w organizowanych imprezach
		2.3.7 Utworzenie Gminnego Centrum Informacji Turystycznej (GCIT) przy Miejskiej Izbie Muzealnej do obsługi zorganizowanego ruchu turystycznego	Ilość osób korzystających z GCIT	Procent korzystających z GCIT liczony porównawczo rok do roku
Cel strategiczny	Cel operacyjny	Działanie / zadanie	Przykładowy miernik	Przykładowy wskaźnik
3. Gmina mieszkańców aktywnych gospodarczo, kulturalnie i społecznie	3.1 Promocja i wspieranie działających na terenie gminy organizacji społecznych	3.1.1 Efektywne wykorzystanie środków funduszy sołeckich na realizację oddolnych, innowacyjnych inicjatyw promujących spędzanie czasu w zdrowy społecznie sposób oraz podnoszenie poziomu życia mieszkańców sołectw, rozwój małej infrastruktury, poprawa przestrzeni publicznej i aktywizacja mieszkańców wsi;	Ilość podjętych inicjatyw promujących spędzanie czasu w zdrowy społecznie sposób	Procent mieszkańców korzystających z podjętych inicjatyw z ogólnej liczby mieszkańców gminy
		3.1.2 Zaangażowanie organizacji pozarządowych – powierzanie szerszego spektrum zadań własnych gminy organizacjom pozarządowym (zwłaszcza w takich obszarach jak: ochrona socjalna osób niepełnosprawnych, aktywizacja osób starszych i/lub ze stwierdzoną niepełnosprawnością, przeciwdziałanie uzależnieniom, kultura, sport, historia lokalna, społeczności lokalne, ochrona przeciwpożarowa)	Ilość zadań powierzonych organizacjom pozarządowym	Procent mieszkańców biorących udział w realizowanych zadaniach przez organizacje pozarządowe z ogólnej liczby mieszkańców gminy

		3.1.3 Utworzenie świetlic środowiskowych i aktywizacja świetlic wiejskich poprzez opracowanie i wdrożenie przez animatorów kultury lub wychowawców rocznych programów działania świetlic	Liczba korzystających ze świetlic	Procent korzystających ze świetlic liczony porównawczo rok do roku
	3.2 Gmina aktywna gospodarczo	3.2.1 Uruchomienie programu „Europejskie Centrum Obsługi Inwestora”	Wartość pozyskanych dochodów z tytułu nowych inwestycji Ilość nowo utworzonych miejsc pracy	Udział procentowy pozyskanych dochodów z tytułu nowych inwestycji w dochodach całkowitych

Tabela 5 - Cele strategiczne, cele operacyjne, działania oraz propozycje mierników i wskaźników

6 Główne źródła finansowania i harmonogram realizacji

Za główne źródła finansowania działań powiązanych z celami operacyjnymi uznano środki własne gminy oraz środki pochodzące z zewnętrznego finansowania, w tym pochodzące z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego. Szczegółowe zasady finansowania zadań określają m.in. takie dokumenty planistyczne w gminie, jak coroczny budżet gminy i wieloletnia prognoza finansowa. Dodatkowymi dokumentami opisującymi mechanizmy finansowania zadań są dokumenty towarzyszące procesowi zewnętrznego dofinansowania i ustalone w konkretnych projektach.

Daty realizacji poszczególnych działań określa zespół ds. strategii rozwoju (złożony z osób, które były aktywne przy tworzeniu Strategii) w ramach systemu monitoringu i ewaluacji opisanego w rozdziale VII niniejszej strategii.

7 System monitoringu i ewaluacji

Rzetelny monitoring założonych celów strategicznych i operacyjnych jest warunkiem niezbędnym skutecznej realizacji założeń strategii i w konsekwencji osiągnięcia sformułowanej na wcześniejszym etapie wizji gminy. System monitoringu realizacji strategii odbywa się w trzech etapach.

W pierwszym etapie, zespół ds. strategii rozwoju gminy każdego roku we wrześniu, wykorzystując katalog działań powiązanych celami niniejszej strategii, dokonuje wyboru konkretnych działań do realizacji oraz mierników / wskaźników poziomu realizacji, całość dokumentując w „Karcie projektu”. Druk „Karta projektu” stanowi Załącznik nr 1 do niniejszej strategii.

W drugim etapie, zespół ds. strategii rozwoju gminy każdego roku w grudniu, dokonując analizy założeń strategicznych i możliwości sfinansowania działań przez gminę w całości ze środków własnych, lub w części z uwzględnieniem finansowania

zewnętrznego, ustala daty realizacji poszczególnych działań całość dokumentując w „Karcie projektu”.

W trzecim etapie, w marcu każdego roku, zespół ds. strategii rozwoju gminy z wykorzystaniem druku „Karta projektu” oraz przykładowych mierników / wskaźników raportuje postępy realizacji działań oraz ustala konieczne do osiągnięcia zakładanych celów działania korygujące.

8 Zgodność z dokumentami programowymi

8.1. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) – SOR została przyjęta przez Radę Ministrów 14 lutego 2017 r. SOR jest aktualizacją średniookresowej strategii rozwoju kraju, tj. Strategii Rozwoju Kraju 2020. Jest obowiązującym, kluczowym dokumentem państwa polskiego w obszarze średnio- i długofalowej polityki gospodarczej.

Głównym celem SOR jest „Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym”.

W SOR wyszczególniono także cele szczegółowe:

I. Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną (obszary: Reindustrializacja, Rozwój innowacyjnych firm, Małe i średnie przedsiębiorstwa, Kapitał dla rozwoju, Ekspansja zagraniczna);

II. Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony (obszary: Spójność społeczna, Rozwój zrównoważony terytorialnie);

III. Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu (obszary: Prawo w służbie obywatelom i gospodarce, Instytucje prorozwojowe i strategiczne zarządzanie rozwojem, E-państwo, Finanse publiczne, Efektywność wykorzystania środków UE).

Cele uwzględnione w Strategii Rozwoju Gminy Borne Sulinowo na lata 2020 – 2029 wpisują się w strategiczne cele rozwoju kraju.

Cele strategiczne Strategii Rozwoju Gminy Borne Sulinowo	Cele i obszary SOR 2030
Cel strategiczny 1 Czyste środowisko naturalne źródłem zdrowia i dobrostanu mieszkańców	Cel szczegółowy II – Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony
Cel strategiczny 2 Gmina Borne Sulinowo przyjaznym miejscem dla mieszkańców	Cel szczegółowy II – Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony
Cel strategiczny 3 Gmina mieszkańców aktywnych gospodarczo, kulturalnie i społecznie	Cel szczegółowy I – Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną Cel szczegółowy III - Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu

Tabela 6. Zestawienie celów operacyjnych Strategii Rozwoju Gminy Borne Sulinowo i Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju 2020 z perspektywą do 2030

8.2. Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do 2030 roku

Dnia 28 czerwca 2019 r., podczas posiedzenia VIII sesji Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego VI kadencji, radni przyjęli Strategię Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego z perspektywą do 2030 roku.

Zmiany demograficzne, aktywność społeczno-publiczna, edukacja, gospodarka uwzględniająca zarówno potrzeby jak i środowiska, krajowy lider odnawialnych źródeł energii i turystyki. To najważniejsze największe atuty jakimi dysponuje Pomorze Zachodnie, a równocześnie wyzwania jakie stoją przed regionem. By móc się rozwijać, by poprawiać jakość życia trzeba je umiejętnie wykorzystać i budować otwartą społeczność, dynamiczną gospodarkę, sprawny samorząd i partnerski region. To cele wyznaczone w Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030.

Cele uwzględnione w Strategii Rozwoju Gminy Borne Sulinowo na lata 2020 – 2029 wpisują się w strategiczne cele rozwoju województwa.

Cele strategiczne Strategii Rozwoju Gminy Borne Sulinowo	Cele strategiczne i operacyjne Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do 2030 roku
Cel strategiczny 1 Czyste środowisko naturalne źródłem zdrowia i dobrostanu mieszkańców	II CEL STRATEGICZNY Dynamiczna gospodarka CEL KIERUNKOWY 2.2 Wzmocnienie gospodarki wykorzystującej naturalne potencjały regionu
Cel strategiczny 2 Gmina Borne Sulinowo przyjaznym miejscem dla mieszkańców	I CEL STRATEGICZNY Otwarta społeczność CEL KIERUNKOWY 1.2 Włączenie społeczne i zapewnienie szans rozwojowych wszystkim mieszkańcom regionu III CEL STRATEGICZNY Sprawny samorząd CEL KIERUNKOWY 3.3 Zapewnienie zintegrowanej i wydolnej infrastruktury

<p>Cel strategiczny 3 Gmina mieszkańców aktywnych gospodarczo, kulturalnie i społecznie</p>	<p>I CEL STRATEGICZNY Otwarta społeczność CEL KIERUNKOWY 1.2 Włączenie społeczne i zapewnienie szans rozwojowych wszystkim mieszkańcom regionu CEL KIERUNKOWY 1.3 Rozwój wspólnotowości i tworzenie kapitału Społecznego</p> <p>II CEL STRATEGICZNY Dynamiczna gospodarka CEL KIERUNKOWY 2.2 Wzmocnienie gospodarki wykorzystującej naturalne potencjały regionu</p> <p>IV CEL STRATEGICZNY Partnerski region CEL KIERUNKOWY 4.3 Wykorzystanie potencjału makroregionu Polski Zachodniej</p>
---	---

Tabela 7. Zestawienie celów strategicznych Strategii Rozwoju Gminy Borne Sulinowo i Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do 2030 roku

Podsumowanie

Przyjęta metodologia sporządzenia Strategii Rozwoju Gminy Borne Sulinowo na lata 2020-2029 ma, między innymi, zapewnić wykorzystanie założeń tejże strategii w praktyce. Wszelkie działania podejmowane w gminie muszą wynikać z kierunków strategicznych nakreślonych w Strategii i odpowiadać na zidentyfikowane problemy. Warto pamiętać, że Strategia jest dokumentem planowania wyższego rzędu. Jako taka, powstrzymuje się od doprecyzowania jaka inwestycja, kiedy i jakim kosztem ma być realizowana. Funkcje takie spełniają dokumenty planistyczne niższego rzędu, które w Strategię powinny się wpisywać. Strategia natomiast precyzując problemy oraz cele jasno sugeruje jakie działania należy podejmować. Sama nie ma jednak mocy sprawczej zapewnienia właściwych decyzji. Autorzy pragną podkreślić ten fakt dla wszystkich decydentów i specjalistów, którzy będą korzystali z dokumentu przez najbliższe 10 lat.

Załącznik nr 1 – Karta projektu

	KARTA PROJEKTU Strategia Rozwoju Gminy Borne Sulinowo 2020 - 2029	DATA	
		NR KARTY	

Tytuł projektu			
Nr celu strategicznego		Tytuł celu strategicznego	
Nr celu operacyjnego		Tytuł celu operacyjnego	
Nr działania		Tytuł działania	
Krótki opis projektu			
Przyjęty miernik			
Szacunkowy koszt realizacji projektu			
Przewidywane źródła finansowania z podziałem procentowym udziału w finansowaniu			
Planowany czas realizacji			
Strony zaangażowane w realizację projektu			
Beneficjenci projektu			
Posiadana dokumentacja i zezwolenia techniczna, niezbędna do realizacji projektu (TAK / NIE)			
Uzasadnienie wyboru projektu z uwzględnieniem takich aspektów jak m.in.: <ul style="list-style-type: none"> • Spadek bezrobocia • Rozwój turystyki i kultury • Wsparcie lokalnych firm • Poprawa bezpieczeństwa publicznego • Ekologia • Wyrównywanie szans społecznych • Inne – jakie? 			
Skład zespołu ds. strategii rozwoju gminy	Imię i nazwisko	Podpis	

Załącznik nr 2 – Programy zrealizowane przy udziale funduszy zewnętrznych pozyskane w latach 2016 - 2018

2016

L.p.	Nazwa programu Tytuł projektu	Donator	Koszt realizacji, w tym kwota dotacji	Okres realizacji	Krótką charakterystyka projektu
1.	YOUNGSTER PLUS	Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej w Warszawie	3.600,00 zł, w tym przyznana dotacja 1.800,00 zł	rok szkolny 2016/2017	Dodatkowe zajęcia j. angielskiego w wymiarze 90 h na grupę dla uczniów III klas gimnazjów w Bornem Sulinowie.
2.	Lokalny Animator Sportu	Ministerstwo Sportu i Turystyki poprzez Fundację Rozwoju Kultury Fizycznej	18.000,00 zł, w tym przyznana dotacja 9.000,00 zł	1 kwietnia - 31 grudnia 2016	50% dofinansowania wynagrodzenia 2 animatorów sportu na boisku Orlik w Bornem Sulinowie.
3.	Pomoc finansowa dla jednostek samorządu terytorialnego z obszaru woj. zachodniopomorskiego z przeznaczeniem na poprawę infrastruktury sportowej, "Modernizacja bulodromu i zakup wyposażenia do gry w bule w Bornem Sulinowie"	Województwo Zachodniopomorskie	35.202,60 zł, w tym przyznana dotacja 17.601,30 zł	22 kwietnia - 18 sierpnia 2016	Zadanie polegało na: - wykonaniu w Bornem Sulinowie na terenie działek nr 37/44 i 37/123, obr. Borne 06 bulodromu składającego się z 2 boisk do gry w bule o wymiarach 15 m x 4 m każde, - ustawieniu 8 ławek drewnianych z oparciem, - zakupie wyposażenia: 4 kpl. kul metalowych i 1 drewnianej, 2 szt. kótek plastikowych wyznaczających pole rzutu, 2 szt. magnesów do zbierania kul, 2 szt. miarek wielofunkcyjnych, - ustawieniu tablicy informacyjnej z zasadami gry w bule i poglądowymi rysunkami.

4.	Szwajcarsko-Polski Program Współpracy, "Działania infrastrukturalne na rzecz poprawy stanu środowiska w obiektach użyteczności publicznej na terenie Dorzecza Parsęty", zadanie "Modernizacja systemu grzewczego wraz z termomodernizacją budynku szkoły w m. Juchowo"	Swiss Contribution - Fundusz Szwajcarski poprzez ZMiGDP w Karlinie	2.485.000,00 zł, w tym przyznana refundacja 1.821.915,07 zł	październik 2014 - grudzień 2016	Kompleksowa termomodernizacja budynku Szkoły Podstawowej w Juchowie połączona z modernizacją systemu grzewczego, opartego na OZE (gruntowe pompy ciepła).
----	--	--	---	----------------------------------	---

2017

L.p.	Nazwa programu Tytuł projektu	Donator	Koszt realizacji, w tym kwota dotacji	Okres realizacji	Krótką charakterystyka projektu
1.	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, Budowa lub modernizacja dróg lokalnych, „Przebudowa ulicy Leona Kruczkowskiego w Bornem Sulinowie”	Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego	357.969,27 zł w tym przyznana dotacja - 216.545,28 zł	Styczeń 2016 - Lipiec 2017	Zadanie polegało na przebudowie ulicy Leona Kruczkowskiego w Bornem Sulinowie. Operacja zwiększyła dostępność usług publicznych poprzez poprawę jakości i skrócenie czasu dojazdu do instytucji publicznych znajdujących się w sąsiedztwie ulicy, w tym przypadku miejskiego targowiska, PUK Sp. z o.o., PWiK Sp. z o.o. oraz Środowiskowego Domu Samopomocy.
2.	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, Budowa lub modernizacja dróg lokalnych, „Przebudowa ulicy Bolesława Chrobrego w Bornem Sulinowie”	Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego	604.036,35 zł, w tym przyznana dotacja 365.448,73 zł	Styczeń 2016 - Lipiec 2017	Zadanie polegało na przebudowie ulicy Bolesława Chrobrego w Bornem Sulinowie. Operacja zwiększyła dostępność usług publicznych poprzez poprawę jakości i skrócenie czasu dojazdu do instytucji publicznych znajdujących się w sąsiedztwie ulicy, tj. Urzędu Miejskiego w Bornem Sulinowie i Szkoły Podstawowej w Bornem Sulinowie.
3.	YOUNGSTER PLUS	Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej w Warszawie	3.600,00 zł w tym przyznana dotacja - 1.800,00zł	Rok szkolny 2017/2018	Dodatkowe zajęcia j. angielskiego w wymiarze 90 h na grupę dla uczniów III klas gimnazjów w Bornem Sulinowie.
4.	Lokalny Animator Sportu	Ministerstwo Sportu i Turystyki poprzez Fundację Rozwoju Kultury Fizycznej	19.800,00 zł, w tym przyznana dotacja 9.900,00 zł	31 marca - 30 listopada 2017	50% dofinansowania wynagrodzenia 2 animatorów sportu na boisku Orlik w Bornem Sulinowie.

5.	Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego Przygotowanie programów rewitalizacji, „Opracowanie Programu Rewitalizacji Gminy Borne Sulinowo”.	Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego	69.978,00 zł w tym wnioskowana kwota dotacji – 62.980,00 zł	Sierpień 2016 – wrzesień 2017	Zadanie polegało na opracowaniu programu rewitalizacji Gminy Borne Sulinowo.
6.	Pomoc finansowa dla jst z obszaru woj. zachodniopomorskiego z przeznaczeniem na poprawę infrastruktury sportowej w 2017r., "Modernizacja boiska treningowego do piłki nożnej przy ul. Sportowej w Bornem Sulinowie"	Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego	68.819,55 zł, w tym przyznana dotacja 18.000,00 zł	Lipiec - listopad 2017	Zadanie polegało na kompleksowej modernizacji boiska treningowego do piłki nożnej przy ul. Sportowej w Bornem Sulinowie. Zakres prac: <ul style="list-style-type: none"> • wycinka, • niwelacja i miejscowe wyrównanie płyty boiska • uzupełnienie ziemi urodzajnej • wysianie mieszanki trawy • wykonanie ogrodzenia boiska • wymiana 2 szt. bramek do piłki nożnej.
7.	Pomoc finansowa ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Szczecinie, „Montaż oświetlenia drogowego i ulicznego zasilanego energią z OZE na terenie Gminy Borne Sulinowo.”	Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Szczecinie	259.052,10 zł przyznano dofinansowanie w kwocie 259.052,10 zł (w tym 129.526,05 zł dotacji i 129.526,05 zł pożyczki)	Sierpień 2016 – kwiecień 2017	Celem operacji była ochrona środowiska naturalnego przez zastosowanie OZE, a także poprawa komfortu życia i podniesie poziomu bezpieczeństwa mieszkańców Gminy Borne Sulinowo, poprzez montaż 26 lamp hybrydowych w 12 miejscowościach na terenie gminy.
8.	PROW 2014-2020, Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju	Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego	179.940,72 zł, przyznana kwota dofinansowania	Czerwiec- październik 2017	Operacja polegała na stworzeniu 10 obiektów infrastruktury sportowej i rekreacyjnej na terenie 5 miejscowości w Gminie Borne Sulinowo: Ciemino, Dąbie, Juchowo, Nobliny,

	lokalnego kierowanego przez społeczność „Budowa siłowni zewnętrznych i placów zabaw w miejscowościach: Ciemino, Dąbie, Juchowo, Nobliny, Piława”		108.771,19 zł		Piława.
9.	Edukacja ekologiczna, "Zachowanie i promocja dziedzictwa przyrodniczego Gminy Borne Sulinowo i okolic poprzez wydanie albumu "Borneńskie pejzaże"	WFOŚiGW w Szczecinie	30.000,00 zł, w tym przyznana dotacja 22.500,00 zł	Czerwiec - październik 2017	Zadanie polegało na opracowaniu i wydaniu albumu "Borneńskie pejzaże". Celem publikacji jest promocja 13 obszarów cennych przyrodniczo położonych na terenie Gminy Borne Sulinowo i okolic.
10.	Edukacja ekologiczna, "Budowa ścieżki przyrodniczej i wydanie ulotki promocyjnej "Jezioro lobeliowe Śmiadowo"	WFOŚiGW w Szczecinie	30.920,97 zł, w tym przyznana dotacja 15.460,00 zł	2017	Zadanie polegało na budowie ścieżki edukacyjno-przyrodniczej (2 wiaty rekreacyjne i 3 tablice edukacyjne) nad jez. Śmiadowo w m. Śmiadowo. Celem było zachowanie i promocja jez. lobeliowego położonego na obszarze Natura 2000.
11.	Program Klub 2017 (wniosek w imieniu ULKS Taekwondo Borne Sulinowo)	Ministerstwo Sportu i Turystyki	30.000,00 zł, w tym dotacja 10.000,00 zł	06.08.2017-30.10.2017	Dofinansowanie obozu zawodników w Dolinie Czerwieni i organizacja zajęć taekwondo w Bornem Sulinowie.
12.	„Żyj aktywnie i zdrowo – baw się w Bornem na sportowo!” (wniosek w imieniu ULKS Taekwondo Borne Sulinowo)	Ministerstwo Sportu i Turystyki	19.914,00 zł, w tym dotacja 10.000,00 zł	1.03.2017-30.05 2017	W ramach pozyskanych środków zorganizowano majowy bieg dzieci i bieg dorosłych (dystans 5 i 10 km) oraz plenerowe pokazy zumbi i taekwondo oraz zorganizowano turniej gry w bule.

13.	Program Społecznik 2017 „Turniej Tenisa Stołowego o Puchar Pamięci Powstania Warszawskiego” (wniosek w imieniu ULKS Tenis stołowy)	Koszalińska Agencja Rozwoju Lokalnego Pomorze Zachodnie	3.500,00 zł, w tym dotacja 3.000,00 zł	1 lipca 2017- 30 września 2017	Dofinansowanie organizacji Turnieju Tenisa Stołowego w Bornem Sulinowie – zakupiono sprzęt do gry w tenisa stołowego.
14.	Program Społecznik 2017 „Miła Radość dla Niepodległości – uczczenie Narodowego Święta Niepodległości poprzez organizację biegu ulicznego i towarzyszących imprez patriotyczno – kulturalno – rekreacyjnych.	Koszalińska Agencja Rozwoju Lokalnego Pomorze Zachodnie	4.609,00 zł, w tym dotacja 3000,00 zł	1.09 – 30.11.2017	W ramach otrzymanych środków zorganizowano przemarsz grup społecznych AI. Niepodległości, bieg dzieci i bieg uliczny oraz zorganizowano w budynku CKIR „Kącik zabaw”.
15.	FIO Mikrodotacje 2017 „Stowarzyszenie na czasie – rozszerzenie perspektyw rozwoju i realizacji zadań poprzez wyposażenie organizacji w sprzęt biurowy, oprogramowanie i utworzenie strony internetowej” (wniosek w imieniu Stowarzyszenia Tworzących Przyjaciół)	Koszalińska Agencja Rozwoju Lokalnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich	4.391,00 zł, w tym dotacja 4.391,00 zł	5.06- 03.08.2017	W ramach otrzymanych środków Ogólnopolskie Stowarzyszenie Tworzących Przyjaciół zleciło wykonanie strony internetowej i zakupiło sprzęt komputerowy – laptop i drukarkę

2018

L.p.	Nazwa programu Tytuł projektu	Donator	Koszt realizacji, w tym kwota dotacji	Okres realizacji	Krótką charakterystyka projektu
1.	Lokalny Animator Sportu	Ministerstwo Sportu i Turystyki poprzez Fundację Orły Sportu	19.800,00 zł, w tym dotacja 9.900,00 zł	1 marca - 30 listopada 2018	50% dofinansowania wynagrodzenia 2 animatorów sportu na boisku Orlik w Bornem Sulinowie.
2.	YOUNGSTER PLUS	Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej w Warszawie	3.600,00 zł, w tym dotacja 1.800,00zł	rok szkolny 2017/2018	Dodatkowe zajęcia j. angielskiego w wymiarze 90 h na grupę dla uczniów III klas gimnazjów w Bornem Sulinowie.
3.	POliŚ 2014-2020, Oś priorytetowa II - Ochrona Środowiska, działanie 2.5 Poprawa jakości środowiska miejskiego Poprawa jakości środowiska w miastach na terenie Związku Miast i Gmin Dorzecza Parsęty, Rozwój terenów zieleni w mieście Borne Sulinowo - etap I	NFOŚiGW w Warszawie poprzez ZMiGDP w Karlinie	3.051.048,96 zł, w tym dotacja 2.593.391,61 zł (85%)	2018 - 2020	Celem zadania jest uporządkowanie i rozwój terenów zieleni w Bornem Sulinowie - i etap. Zadanie w trakcie realizacji.

4.	Program modernizacji infrastruktury sportowej 2016, Przebudowa bieżni lekkoatletycznej na stadionie przy ul. Sportowej w Bornem Sulinowie	Ministerstwo Sportu i Turystyki	910.000,00 zł, w tym dotacja 455.000,00 zł (50%)	2016 - 2018	Przedmiotem inwestycji była przebudowa bieżni lekkoatletycznej na stadionie przy ul. Sportowej w Bornem Sulinowie zlokalizowanej na dz. nr 7/5 obr. Borne 04. Inwestycja obejmowała: - rozbiórkę niezbędnych elementów istniejącej bieżni, - budowę pasów bieżni lekkoatletycznej biegu na 400 m o promieniu 36,5 m, - wykonanie nawierzchni nowej bieżni, jako poliuretanowa typu natryskowego wraz z malowaniem linii, - wykonanie odwodnienia bieżni, - zakup wyposażenia bieżni, - uzupełnienie i odtworzenie terenu (nawierzchnie trawiaste z rolki).
5.	Program modernizacji infrastruktury sportowej – edycja 2017, Modernizacja hali sportowej przy Centrum Kultury i Rekreacji w Bornem Sulinowie	Ministerstwo Sportu i Turystyki	368.192,13 zł, w tym dotacja 184.096,06 zł	listopad 2017 – sierpień 2018	Zakres obejmował: remont elewacji, remont wewn. powłok tynkowych i malarskich, remont wewn. posadzek w siłowni, wymianę kurtyn grodzących w dużej sali sportowej, remont instalacji przeciwpożarowej, wymianę źródeł światła na poprawiające doświetlenie dróg ewakuacyjnych oraz wyposażenie siłowni w sprzęt cardio. Realizacja zadania poprawiła stan techniczno – funkcjonalny hali sportowej oraz przystosowała obiekt do przepisów bezpieczeństwa.
6.	Program wyrównywania różnic między regionami III - obszar D, Likwidacja barier transportowych poprzez zakup mikrobusu z windą	PFRON w Szczecinie	152.897,00 zł, w tym dotacja 80.000,00 zł	wrzesień 2018 - maj 2019	Zakup 9-osobowego mikrobusa z windą do przewozu osób niepełnosprawnych na potrzeby Środowiskowego Domu Samopomocy w Bornem Sulinowie.

	do przewozu osób niepełnosprawnych w Środowiskowym Domu Samopomocy w Bornem Sulinowie				
7.	PROW 2014-2020, poddziałanie 19.2 Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność, Festiwal Produktów Tradycyjnych w Bornem Sulinowie (wniosek w imieniu Centrum Kultury i Rekreacji w Bornem Sulinowie)	Urząd Marszałkowski WZ, Wydział PROW	50.024,57 zł, w tym dotacja 31.780,00 zł	kwiecień - lipiec 2018	Zadanie polegało na organizacji w dniach 1-3.06.2018r. Festiwalu Produktów Tradycyjnych (imprezy towarzyszącej obchodom 25-lecia Bornego Sulinowa) i obejmowało: warsztaty wikliniarskie, garncarskie oraz wpis na listę produktów tradycyjnych, wycieczki przyrodniczo-historyczne, laserowo-pirotechniczny spektakl "Podróż do krainy fantazji Gross Born - Borne Sulinowo" oraz zakup wyposażenia (namiot).
8.	Program Wieloletni „Senior+” na lata 2015-2020, edycja 2018, Wsparcie tworzenia placówek typu „Senior+”- Utworzenie i wyposażenie Klubu „Senior+” Moduł I, „Klub Senior+ w Bornem Sulinowie”	Zachodniopomorski Urząd Wojewódzki w Szczecinie	196.286,77 zł, w tym dotacja 148.676,00 zł	marzec - listopad 2018	Celem zadania było utworzenie w Bornem Sulinowie Klubu „Senior+” przeznaczonego dla 15 seniorów w wieku 60+ z terenu gminy. Zadanie polegało na przebudowie, remoncie i wyposażeniu pomieszczeń klubu zlokalizowanych przy ul. Targowej 5.
9.	Program Klub 2018 (wniosek w imieniu ULKS Taekwondo Borne Sulinowo)	Ministerstwo Sportu i Turystyki	19.500,00 zł	4 września – 15 listopada 2018	Dofinansowanie obozu zawodników taekwondo w Przesiece i organizacja zajęć taekwondo w Bornem Sulinowie pod kierunkiem wykwalifikowanych instruktorów.
10.	„Cooltarny Jarmark - organizacja targów chleba, miodu i rękodzieła	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego.	7.100,00 zł	1 sierpnia – 15 września	Projekt polegał na realizacji unikatowej, imprezy wystawienniczej - "Targów chleba, miodu i rękodzieła "- w połączeniu

	w połączeniu z artystycznym akcentem - piosenkami wolnej Polski” (wniosek w imieniu Stowarzyszenie Miłośników Militarnej Historii Bornego Sulinowa)	Koszalińska Agencja Rozwoju Regionalnego		2018	z organizacją patriotycznego koncertu pn. "Lata dwudzieste lata trzydzieste. Piosenki wolnej Polski".
11.	Pomoc finansowa dla jednostek samorządu terytorialnego z obszaru województwa zachodniopomorskiego z przeznaczeniem na poprawę i modernizację infrastruktury sportowej w 2018r. Modernizacja skoczni lekkoatletycznej na stadionie miejskim przy ul. Sportowej w Bornem Sulinowie	Urząd Marszałkowski WZ, Wydział Edukacji i Sportu	42.048,73 zł, w tym dotacja 20.000,00 zł	czerwiec – grudzień 2018	Celem zadania była kompleksowa modernizacja /budowa/ skoczni lekkoatletycznej o wym. w świetle 30,00 x 1,25m (rozbieg) oraz 7,00 x 3,00m (zeskocznia) na stadionie miejskim przy ul. Sportowej w Bornem Sulinowie.
12.	PROW 2014-2020 Inwestycje w obiekty pełniące funkcje kulturalne, Przebudowa i wyposażenie budynku świetlicy wiejskiej w m. Piława	Urząd Marszałkowski WZ, Wydział PROW	1.413.165,45 zł, w tym dotacja 500.000,00 zł	październik 2018 - wrzesień 2019	Zadanie polegało na kompleksowej przebudowie i częściowym wyposażeniu budynku świetlicy wiejskiej w m. Piława.
13.	Konkurs Marszałka Województwa Zachodniopomorskiego Granty sołeckie 2018, W Rakowie wiata na zimy i lata!	Urząd Marszałkowski WZ	9.800,00 zł, w tym dotacja 9.800,00 zł	lipiec - wrzesień 2018	W ramach zadania, na dz. nr 103/2, obr. Rakowo w Rakowie, wykonano wiatę rekreacyjną drewnianą o wym. 7 x 4 m wraz z ławostółem.

14.	Konkurs Marszałka Województwa Zachodniopomorskiego Granty sołeckie 2018, Zwiększenie aktywności i kreatywności mieszkańców m. Dąbrowica poprzez budowę boiska do piłki siatkowej plażowej	Urząd Marszałkowski WZ	9.964,23 zł, w tym dotacja 9.964,23 zł	lipiec - październik 2018	W ramach zadania, na dz. nr 22/67, obr. Dąbrowica w Dąbrowicy, wykonano boisko do piłki siatkowej plażowej.
15.	Powierzenie grantów w ramach poddziałania 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność”, objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, Budowa siłowni zewnętrznej w m. Dąbrowica (wniosek w imieniu Stowarzyszenia SILNOWO 2020)	Urząd Marszałkowski WZ, Wydział PROW poprzez LGD POJEZIERZE RAZEM	16.346,70 zł, w tym dotacja 14.710,00 zł	do 31.05.2019	Operacja polegała na budowie siłowni zewnętrznej złożonej z 5 urządzeń (biegacz, orbitrek, prasa ręczna + wciąg górny, twister, wioślarz), zlokalizowanej w m. Dąbrowica.
16.	Powierzenie grantów w ramach poddziałania 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność”,	Urząd Marszałkowski WZ, Wydział PROW poprzez LGD POJEZIERZE RAZEM	16.346,70 zł, w tym kwota dotacji 14.710,00 zł	do 31.05.2019	Operacja polegała na budowie siłowni zewnętrznej złożonej z 5 urządzeń (biegacz, orbitrek, prasa ręczna + wciąg górny, twister, wioślarz), zlokalizowanej w m. Radacz.

	objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, Budowa siłowni zewnętrznej w m. Radacz (wniosek w imieniu Stowarzyszenia Miłośników Miejscowości Radacz)				
17.	Powierzenie grantów w ramach poddziałania 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność”, objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, Budowa siłowni zewnętrznej w m. Łubowo (wniosek w imieniu Stowarzyszenia Rozwoju Wsi Łubowo)	Urząd Marszałkowski WZ, Wydział PROW poprzez LGD POJEZIERZE RAZEM	16.346,70 zł, w tym dotacja 14.710,00 zł	do 31.05.2019	Operacja polegała na budowie siłowni zewnętrznej złożonej z 5 urządzeń (biegacz, orbitrek, prasa ręczna + wciąg górny, twister, wioślarz), zlokalizowanej w m. Łubowo.
18.	Powierzenie grantów w ramach poddziałania 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność”, objętego Programem	Urząd Marszałkowski WZ, Wydział PROW poprzez LGD POJEZIERZE RAZEM	14.800,00 zł, w tym dotacja 14.800,00 zł	kwiecień - maj 2019	Operacja polegała na budowie 4 wiat rekreacyjnych w m. Borne Sulinowo: - 2 szt. na dz. nr 1/237, obr. Borne 07 (Plaża Słoneczna) - 2 szt. na dz. nr 9/48, obr. Borne 04 (Plaża przy ul. Nadbrzeżnej).

	Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, Budowa wiat rekreacyjnych w m. Borne Sulinowo (wniosek w imieniu Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Tworzących Przyjaciół)				
19.	Powierzenie grantów w ramach poddziałania 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność”, objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, Budowa zjazdu linowego w Bornem Sulinowie (wniosek w imieniu Stowarzyszenia „Promyk Nadziei” w Bornem Sulinowie)	Urząd Marszałkowski WZ, Wydział PROW poprzez LGD POJEZIERZE RAZEM	11.200,00zł, w tym dotacja 11.200,00 zł	marzec – czerwiec 2019	Operacja polegała na rozwoju ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej poprzez budowę innowacyjnego w skali regionu obiektu sportowo-rekreacyjnego w m. Borne Sulinowo, tj. zjazdu linowego o dł. 40 m.
20.	Powierzenie grantów w ramach poddziałania 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju	Urząd Marszałkowski WZ, Wydział PROW poprzez LGD POJEZIERZE RAZEM	23.810,00 zł, w tym dotacja 23.810,00 zł	grudzień 2018 - wrzesień 2019	Celem operacji była realizacja działań integrujących, aktywizujących i edukacyjnych dla lokalnej społeczności: muzyki ludowej i rękodzieła ludowego, lokalnych produktów (chleb, miody, wypieki, potrawy,

	lokalnego kierowanego przez społeczność”, objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, „Kaziuki na wesoło” w Bornem Sulinowie (wniosek w imieniu Stowarzyszenia Borneńskie Wrzosa)				w szczególności np.: miody wrzosowe, Chleb Gwdowski, Paszteciki Gwdowskie, wieńce lwowskie – obwarzanki, pierogi lwowskie) oraz tradycji gościnności lwowskiej.
21.	Powierzenie grantów w ramach poddziałania 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju kierowanego przez społeczność”, objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. W Bornem Sulinowie będzie bezpiecznie (wniosek w imieniu OSP Miasta Bornego Sulinowa)	Urząd Marszałkowski WZ, Wydział PROW poprzez LGD POJEZIERZE RAZEM	46.640,76 zł, w tym dotacja 46.640,00 zł	luty 2018 - wrzesień 2019	Celem operacji była realizacja działań integrujących, aktywizujących i edukacyjnych dla lokalnej społeczności, tj. szkolenie – Kurs Kwalifikowanej Pierwszej Pomocy i pokaz Pierwszej Pomocy. Operacja zakładała pozyskanie umiejętności, wiedzy, a także zdobycie uprawnień na podstawie wydanych zaświadczeń po odbytym Egzaminie Państwowym (kończącym szkolenie 66-godzinne) i uzyskanie tytułu ratownika.
22.	Program „Działaj Lokalnie” przedsięwzięcie realizowane za pośrednictwem LGD Pojezierze Razem, „Zdrowy styl życia” (wniosek w imieniu grupy nieformalnej poprzez Centrum Kultury i Rekreacji)	Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności, Akademia Rozwoju Filantropii w Polsce	9.300,00 zł, w tym dotacja 6.000,00 zł	wrzesień – grudzień 2018	Projekt zakładał zaspokojenie potrzeb przynależności do grupy i aktywizacji mieszkanki Bornego Sulinowa w wieku 40+. Propagował zdrowy styl życia wśród kobiet, a także dążenie do realizacji pomysłów na rzecz lokalnej społeczności.

	w Bornem Sulinowie)				
23.	Program rozwoju gminnej i powiatowej infrastruktury drogowej na lata 2016-2019, Przebudowa drogi w m. Radacz, gm. Borne Sulinowo	Zachodniopomorski Urząd Wojewódzki w Szczecinie	1.427.114,55 zł, w tym dotacja 1.027.380,00 zł	2018	Przedmiotem zadania była inwestycja drogowa polegająca na przebudowie drogi wewnętrznej w Radaczu 1.139.77 km.
24.	RPO WZ 2014-2020 Działanie 2.10 Zwiększenie wykorzystania źródeł odnawialnych, Budowa instalacji fotowoltaicznej na potrzeby Centrum Kultury i Rekreacji w Bornem Sulinowie	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	96.229,05 zł, w tym dotacja 81.794,69 zł	2018	Zakres zadania obejmował budowę instalacji fotowoltaicznej o mocy 9,76kW na dachu CKiR w Bornem Sulinowie.
25.	Program Klub 2018 (wniosek w imieniu ULKS Taekwondo Borne Sulinowo)	Ministerstwo Sportu i Turystyki	19.500,00 zł, w tym dotacja 10 000,00 zł	wrzesień 2018	Dofinansowanie obozu zawodników taekwondo w Przesiecie i organizacja zajęć taekwondo w Bornem Sulinowie pod kierunkiem wykwalifikowanych instruktorów.
26.	Organizacja survivalowego biegu dzieci i osób dorosłych „Bieg Spartakusa” (wniosek w imieniu Stowarzyszenia Sportowego "Spartakus")	Starostwo Powiatowe w Szczecinku	2.000,00 zł dotacja	maj - czerwiec 2018	Organizacja survivalowego biegu „Bieg Spartakusa z okazji obchodów 25-lecia Bornego Sulinowa.

Wykaz tabel, wykresów i rycin

TABELE

Tabela 1	Sołectwa Gminy Borne Sulinowo
Tabela 2	Najważniejsze podmioty gospodarcze na terenie gminy
Tabela 3	Demografia w gminie w latach 2016 – 2018 wg danych UM Borne Sulinowo
Tabela 4	Analiza SWOT
Tabela 5	Cele strategiczne, cele operacyjne, działania oraz propozycje mierników i wskaźników
Tabela 6	Zestawienie celów operacyjnych Strategii Rozwoju Gminy Borne Sulinowo i Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju 2020 z perspektywą do 2030
Tabela 7	Zestawienie celów strategicznych Strategii Rozwoju Gminy Borne Sulinowo i Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do 2030 roku

WYKRESY

Wykres 1	Struktura działalności gospodarczej w III kwartale 2019 roku w Gminie Borne Sulinowo wg GUS
Wykres 2	Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych na terenie gminy w latach 2016-2018
Wykres 3	Liczba osób zamieszkujących na terenie gminy w latach 2014 – 2019 wg danych GUS
Wykres 4	Liczba udzielonych porad w POZ w gminie w latach 2016 – 2018

Wykres 5	Liczba rodzin oraz liczba osób w rodzinie korzystających w latach 2016 – 2018 z gminnej pomocy społecznej
Wykres 6	Dochody budżetowe gminy w latach 2016-2018 w mln zł
Wykres 7	Udział procentowy subwencji, dotacji i dochodów własnych w budżecie w latach 2016 – 2018
Wykres 8	Rzeczywisty udział procentowy w dochodach budżetowych gminy w 2018 roku
Wykres 9	Wydatki budżetowe gminy w latach 2016-2018 liczone w mln zł
Wykres 10	Rzeczywisty udział procentowy w wydatkach budżetowych gminy w 2018 roku
Wykres 11	Różnica między dochodami i wydatkami budżetowymi w gminie w latach 2016 – 2018 w mln zł
Wykres 12	Wynikowa strategia – agresywna (maxi-maxi)

RYCINY

Ryc.1	Województwo zachodniopomorskie
Ryc. 2	Powiat szczecinecki
Ryc. 3	Układ komunikacyjny Gminy Borne Sulinowo